

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

2	איזהו כבוד ואיזה מורא ודיניהם	רמ
31	דיני מכה ומקלל אביו ואמו	רמא

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

סימן רג

- (א) "אל תהי רגיל בנדרים. כל הנודר אף ע"פ שמקיימו נקרא רשע ונקרא חוטא!"
(*) נקרא רשע - כיון שאינו מבקש להתירו, והוא רשע אם יש לו פתח להתירו ואינו מתירו, וכל זמן שנדרו עליו אפילו אם אין פתח הוה חוטא (ט"ז).
- (ב) ⁷איחר אדם נדרו פנקסו נפתחת:
(*) איחר אדם - יש מח' אם טוב שלא ידור בכלל או אם טוב שידור ויקיים, ויש לחלק אם הוא בר הכי שיקיים מה שנדר ואז רק יש עונש אם איחר וזה דיוק לשונו כאן "איחר" (ט"ז).
- (ג) פנקסו נפתחת - שעונותיו סדורים שם נפתחים עכשיו לשלם גמולו (ט"ז), וי"א שמן השמים פותחין פנקס מעשיו מדקדקים בהם (ש"ך).
- (ג) ⁷הנודר כאילו בונה במה בשעת איסור הבמות, והמקיימו כאילו הקריב עליה קרבן, וישוב יותר שישאל על נדרו². והני מילי בשאר נדרים, אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן, ולא ישאל עליהם אלא מדוחק. (וכן אם נשבע על איזה דבר לא ישאל עליו אלא מלוחק):
- (א) נדר להקדש - עי' לקמן ריש סי' רנ"ח³ (ש"ך), ולענין נדרי צדקה ??? (רע"א).
- (ד) וכן אם נשבע - שיש שס"ל דלשבעה אינו מועיל התרה (ט"ז וש"ך).
- (ד) ⁷צריך לזוהר שלא ידור שום דבר, ואפי' צדקה אין טוב לידור אלא אם ישנו בידו יתן מיד, ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו⁴. ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר⁵:

יב. שו"ת בית יצחק [יור"ד ח"ב סימן סד אות א], די"ל שהאיסור לידור הוא דוקא כשאינן צורך בנדרו, ד'התפץ לה' בעולות וזבחים' [שמואל א טו כב], וכמו שאמרו לגבי נדרים [קהלת ה ד], 'טוב אשר לא תדור וגו'', [עיין נדרים ט]. אך אם יש צורך בנדרו, אין איסור לידור. וכגון כשעושה פשרה עם חבירו במו"מ ואינו מאמין לו אלא א"כ ידור, דזה הוי דומיא דנודר בעת צרה שאין איסור בכך, [וכדלהלן פרק ב סעיף א], עיי"ש עוד.

ט. והרדב"ז בפ"ב מהל' שבועות הי"ב כתב בדעת הרמב"ם, שאין מצוה לישאל על נדרו אלא כשירא שמא יבוא לידי מכשול, אבל כשברי לו שלא יבוא לידי מכשול, אם רצה

³ עיי"ש ש"ך שמביא נדרי צדקה ונדרי הקדש, ואין כזה לשון בשו"ע ועי' רע"א וקשה לומר יש שנדרי הקדש בזה"ז.

⁴ מרדכי פ"ק דחולין סי' תקע"ב.

שאין איסור נדבה.

⁵ עי' ט"ז סק"ה שאם נדר צדקה לפלוני ופלוני לא רוצה לקבלו פטור מן הנדר.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(ט) עד שיהיה לו - ולא יקבל עליו אם יהיה לו (ט"ז).

(י) בלא נדר - אבל אם פסק סתם הוה נדר (ש"ך).

(ה) "בעת צרה מותר לנדור":

לג. הגרי"ש אלישיב זצ"ל, [הו"ד בשו"ת שבט הלוי ח"י סימן קנו], וכן הסיק בשו"ת שבט הלוי [שם], וכתב שההמון טועים בזה וסבורים שאם בשעה שמקבלים על עצמם דבר מסויים אומרים 'בלי נדר', אין חיוב לקיימו כלל, ואינו כן, עיי"ש. [וע"ע בשבט הלוי שם מה שכתב לפ"ז לענין קבלת תענית בלשון 'בלי נדר', שיש בזה קבלה גמורה, בלי חומרת נדר גמור, וע"ע בזה פרק ד הערה לב].

ובשו"ת תשובות והנהגות [ח"ג סימן קס, ועי' ח"ב סימן תעו] פירש הענין, שכשאומר 'בלי נדר', הרי אומר הוא שאינו רוצה להיות בכלל איסור עשה ד'מוצא שפתיך תשמר', וממילא אין עליו אלא התחייבות גרידא, ואין זה בכלל 'אסמכתא' אלא בגדר 'שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב' [צפניה ג יג], וכאמור 'וגם נצח ישראל לא ישקר' [שמואל א טו כט], והוא גם בכלל 'מדבר שקר תרחק' כשמשנה בלא סיבה [עי' ב"מ מט.], אך מכל מקום אין עליו איסורי נדר ושבועה המחייבים אותו בכל אופן, ולכן כשיש לו סיבה שאינו נותן, כגון ששכח או שאין לו, אינו עובר, הואיל וכבר התיר לעצמו מתחילה שמעיקרא לא נתכוין לנדר, אלא דעכ"פ בלי סיבה כלל חייב לקיים מה שאמר, ובכלל 'מדבר שקר תרחק' הוא, [ועיי"ש מה שהוציא מזה לענין דברי מצוה כשאומר 'בלי נדר', דעכ"פ נתחייב באמירתו משום 'בפיך' זו צדקה, וכדלהלן פרק נח סעיף ז והערה יז, אלא דעכ"פ אין עליו איסור אם אינו מקיים דבריו, ויכול לבטלו כשיש לו סיבה, שלא נתכוין כה"ג. וסיים שחיובו הוא לעשות השתדלות לקיים כשיזכור עכ"פ, ולא יותר], עיי"ש.

⁶ היינו מצוה לנדור (ערוה"ש אות ז). ולכן נהגו לנדור צדקות ביוה"כ שע"י שהוא יום הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו ית' כשעת צרה דמי (שם אות ח').

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(ו) האומר אשנה פרק זה וירא שמא יתרושל בדבר, שרי ליה למנדר לזרוזי נפשיה. וכן אם ירא שיתקפו יצרו ויעבור על איזו מצוה ממצות לא תעשה, או יתרושל מקיום מצות עשה, מצוה לישיבע ולנדור כדי לזרוזי עצמו:

(ז) למנדר לזרוזי נפשיה - אפילו בדיבור בעלמא שאומר אשנה הויה עליה חיוב נדר⁷ כדלקמן סי' רי"ג סעיף ב' (ש"ך), אבל האומר שלא אעשה עבירה ללא לשון נדר או שבועה אינו נדר או שבועה כלל (פ"ת).

(ח) מצוה לישיבע - אע"ג ששבועה אינו חל על דבר מצוה (ש"ך), היינו ששבועה אינו חל לבטל מצוה, אבל לקיים מצוה, אין שבועה לענין קרבן, אבל יש שבועה לענין לאו (רע"א).

(ז) מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריו ומשובח. כיצד מי שהיה זולל ואסר עליו הבשר שנה או שנתיים, או שהיה שוגג ביין ואסר היין על עצמו זמן מרובה, או אסר השכרות לעולם. וכן מי שהיה רודף שלמונים ונבהל להון ואסר על עצמו המתנות או הניית אנשי מדינה זו. וכן מי שהיה מתנאה ביופיו ונדר בנזיר, וכיוצא בנדרים כולם דרך עבודה לשם הם, ובנדרים אלו וכיוצא בהם אמרו חכמים נדרים סיני לפרישות. ואע"פ שהם עבודה, לא ירבה אדם בנדרים איסור, ולא ירניגל עצמו בהם, אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהם בלא נדר:

סימן רד

(א) עיקר נדר האמור בתורה הוא שיתפס בדבר הנדור⁸, כגון שאומר "כבר זה עלי בקרבן" או שאמר "יאסר עלי כבר זה", או שאמר "כבר זה עלי איסור". "וכן אם אסר עליו כבר אחד שתלאו בדבר הנדור, ואמר על אחר "יהא כזה", אסור, ואפילו עד מאה כולם אסורים. "ואו שנדר על יום אחד להתענות בו, או שלא לאכול בו בשר, ואמר על יום אחר "יהא כזה" אסור. (יש חלוקי לשונות צענין הגדל והרצ לא כתצם וענין צפניס⁹):

(א) בדבר הנדור - ולא בדבר האסור כדלקמן ריש סימן ר"ה (ש"ך).

(ב) כבר זה עלי כקרבן - וכ"ש אם אמר "קרבן עלי כבר זה" (ש"ך).

(ג) יאסר עלי - ולא אמרינן דכון לדבר האסור משום צד איסור (ש"ך).

כת. עיין בשו"ת אמרי יושר [להגר"מ אריק זצ"ל, ח"ב סימן קלו אות ב] שב'עת צרה' נכלל גם נדר שנדר אדם בפטירת אמו שהוא מקבל על עצמו הנהגה מסוימת, שבעת הפטירה בשבעה ימים הראשונים ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג [כתשובות ופסקים (מהדורת רי"ז כהנא) ח"ב סימן קיא]. ובשו"ת מהר"ם מינץ [סימן עט, ד"ה והשתא] כתבו שקבלה בידינו מרבי יהודה התסיד שכל מה שאדם נודר בתוליו או בעת צרתו כדי שינצל, אין להתירו כלל אע"ג שלא קיבל

ועי' שו"ת בנימין זאב רסו שגם לא מתיר להתיר הנדר.

⁷ עי' שו"ת שמש צדקה חלק יו"ד סימן ה' שמשמע מדבריו שאפילו אם אמר בלא נדר, יתכן שיש בזה שבועה וכן להפיק, וצ"ע גדול.

⁸ עי' לקמן סי' רטו סעיף ו' בענין דבר האסור שנדרו ממנו שבו אין התפסה, אבל באיסור דרבנן שנדרו נגדו יש בו התפסה.

⁹ ב"י עמוד ד"ש: ה' קרבן מותר, הקרבן אסור, לקרבן אסור לקרבן מותר.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

- (ד) שתלאו בדבר הנדור - אפילו אם הדבר הנדור לא היה דרך התפסה, ואפילו אם הראשון הוא ככר והשני בשר, והשלישי פירות (ש"ך).
- (ה) על יום אחד להתנות - אפילו היה אותו היום צום גדליה שנדר חל על איסור דרבנן, וכן בנודר מגבינות עכו"ם ואחר כך אמר זה כזה כדלקמן רטו (רע"א).
- (ב) לאו דוקא מתפיש בקרבן אלא ה"ה בכל דבר הקדוש בקדושת הפה, כגון שאומר כבר זה כאימרא כדירים כמזבח כהיכל כירושלים, או כאחד מכל משמשי מזבח הרי זה נדר: הגה"ה א"ס נדר כשלחן סצמקדש הוי נדר, אבל אם אמר כשלחן סתם ולא אמר כשלחן הקדש אין זה כלום, ומכל מקום צעם הארץ יק' להתיר שלא יהא פרוץ בנדרים מביאה ב"י בס"י רל"ז:
- (1) כאימרא - כשה לקרבן שסתם נדרים להחמיר¹⁰ (ט"ז, ש"ך).
- (2) כדירים - כדיר של בהמות של קרבנות או כדיר של עצים השייכים לקרבנות (ט"ז, ש"ך).
- (ג) נדר בשלחן - וי"ח שגם בזה המתפיש בשלחן הוה נדר (ט"ז)¹¹, וי"א שרק עם הארץ צריך התרה (ש"ך).
- (ג) "שמע חבירו ואמר אני כמותך בתוך כדי דבור הרי זה אסור במה שנאסר בו חבירו שמע הג' זה שאמר ואני ואמר ואני אפי' היו ק' וכל אחד אומר ואני בתוך כדי דיבורו של חבירו הרי כולם אסורים:
- (ט) ואני כמותך - ואני צריך תוך כדי דיבור אבל ואני כמותך לא צריך תוך כדי דיבור (רע"א).
- (ד) "אדם אסור על עצמו דבר שלא בא לעולם לכשיבא לעולם:
- (1) אדם אסור - אבל לאסור על חבירו אינו יכול עד שיהיה בעולם (ש"ך), אם אסר הנאה פרטי שעתידי לבא אינו חל, אבל אם אסר הנאת אילן זו על חבירו, אז חל גם הנאה עתידי (פ"ת).

סימן רה

(א) "האומר פירות אלו עלי או מין פלוני עלי או מה שאוכל עם פלוני עלי כבשר חזיר או כעבודת כוכבים או כנבלות וטריפות וכיוצא באלו וכן האומר לאשתו הרי את עלי כאמי או כאחותי או כערלה או ככלאי הכרם הרי אלו מותרים ואין כאן נדר ואם היה האומר עם הארץ צריך שאלה לחכם ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאותם פירות אסורים ומחמירים עליו שאין די לו בהרטה אלא צריך לפתוח לו פתח ממקום אחר ומתירים לו נדרו כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים: הגה"ה יק' אומרים לצומן הזה לכולי עלמא לייננין להו כלין עם הארץ לפי שרובן אינן בני תורה ומיהו י"א לא לפילו צעם הארץ אין צריך שאלה רק בצאוסר אשתו עליו אבל לא בצאוסר נדרים:

- (1) ואין כאן נדר - שהדבר אסור מצד עצמו ואי אפשר לעשות אחרת כמותו (ט"ז).
- (2) הרי את עלי - ואם אמר את אסורה עלי כאמי הוי נדר¹² (רע"א ופ"ת).
- (3) צריך שאלה - מי שנאנס לאסור אשה אחת והתפיסה בדבר האסור אינו צריך שאלה שזה אונס (ש"ך).
- (4) רק באסר אשתו - שלא יהא רגיל לומר עליה לשון איסור שמא יאסרנה גם כן בדבר הנדור דההקפדה עם אשה מצוי (ט"ז).
- (ב) "האומר שיהא ייני נסך ופתו פת כותים לא נאסר בכך אבל אם אמרו בדרך קנס כגון שאמר אם אעשה כך או אם אעבור על כך יהיה פתי פת כותים וייני יין נסך ועבר ייש אסורים² וייש מתירים: הגה"ה ופ"ה צעם הארץ יק' להתיר וכל זה ביחוד שקבל

¹⁰ ע"י לקמן רה סעיף ב' שאם סתם לשון הולכים לקולא.

¹¹ הרמ"א היא הלכה בשבועות רלז ו.

¹² שהרי הכ"ף הדמיון לא מקלקל את האסורה עלי שהוא נדר בפני עצמו.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

על עכמו ¹³לאכל רבים יכולים בזמן הסנהדרין לרדות המורדים והפושעים שיינס יהיה יין נסך ופתן פת כותים וכל מה שגוזרים בזה הי' קיים ע"ל סי' רכ"ט מי שאמר אם אעשה דבר פלוני לא אהיה יהודי:

(ט) יין נסך – על אף שיש ביין נסך משמעות של יין שנסכו לשמים והוא דבר הנדור, עכ"ז מאחר שסתם דעת ביין נסך ליין של עכו"ם והוא דבר האסור, הולכים לקולא (ש"ך).

(י) לא נאסר בכך – דהוי דבר האסור ולא דבר הנדור. וכן אם אמר קונם ¹³ייני על כל ישראל אסור, ואם אמר יאסר ייני על כל ישראל זה איננו לשון נדר, על אף שיאסר דבר על עצמי כן לשון נדר (ט"ז וש"ך), וי"א שיאסר ייני על ישראל כן לשון נדר, ורק אם אמר יאסר ייני ויהא יין נסך אינו אסור (עוד צד בש"ך).

(י"א) יש אוסרים – שאפשר לקבל על עצמו חומרא כמו שב"ד יכול להטיל חומרא (ש"ך).

(י"ב) ויש מתירים – שזה דבר האסור ולא דבר הנדור (ש"ך).

(י"ג) יש להתירו – על ידי שאלה וכעת כולם כעמי הארץ ונוהגים בו איסור (ש"ך).

סימן רו

(א) כ"ידות (פי' ידות שהתחיל לנדור ולא גמר הדבור ואעפ"כ הוא נאסר כאילו נדר כל הדיבור כאדם שאוחז ביד הכלי ועל ידי כך משתמש בכלי כאילו אהו בו בעצמו) נדרים כנדרים והוא שיהו מוכיחות קצת על הנדר כיצד האומר לחבירו מודרני ממך שאיני אוכל לך או מופרשני ממך שאיני אוכל לך או מרוחקני ממך שאיני אוכל לך אסור לאכול עמו (וי"א דאפילו אמר שאני אוכל לך באלו לשונות אסור לאכול עמו) אבל אם אומר שאיני אוכל לך לבד בלא מודרני ממך לא הוי יד ואם אמר מודרני ממך או מופרשני ממך או מרוחקני ממך ולא סיים דבריו שאיני אוכל לך במודרני ממך אסור לדבר עמו ובמופרשני ממך אסור לשאת ולתת עמו ובמרוחקני ממך אסור לעמוד בד' אמותיו:

(ב) שאני אוכל לך – אבל אמר שאני אוכל לך לחוד לא אמר כלום, וכן אם אמר מודרני ממך אום אוכל ולא אמר "לך", לא אמר כלום (ש"ך).

(כ"א) שם – מש"כ י"א לא מדוקדק, שלכ"ע שאני יותר לשון איסור מאשר שאיני (ש"ך).
(כ"ב) אסור לעמוד – חסר כאן: הג"ה וי"א שכל שלא סיים שאיני אוכל או שאני אוכל לאו כלום הוא, והטעם ש"מודרני ממך" ללא סיום יש להסתפק אם כוונתו שלא לדבר מו או לאסור הנאה וכיון שאינו מוכיח הוי יד שאינו מוכיח ואינו יד (ט"ז ש"ך).

(כ"ג) שם – אם א' רצה לתת לו אוכל ואחר מודרני ממך אז מוכח לשם אכילה (ש"ך רע"א).

(ב) אמר לחבירו מודר אני לך מאכילה או מהנאה שניהם אסורי' לאכול או ליהנות זה מזה אבל אם אמר מודר אני ממך מאכילה או מהנאה הוא אסור בחבירו וחבירו מותר בו:

(כ"ד) וחבירו מותר – אבל אם לא הזכיר לא אכילה ולא הנאה אסור לדבר עמו (ש"ך) ¹⁴.
(ג) אמר מנודה אני לך או משמתינא ממך אם סיים דבריו שאני אוכל לך אינו נדר ומותר בכל ואם לא סיים דבריו אסור לעמוד בד' אמותיו אבל אם אמר נדינא ממך וסיים בדבריו שאיני אוכל לך אסור לאכול עמו לא סיים דבריו שאיני אוכל לך אסור ליהנות ממנו: הגה וכבר נתבאר דיש חולקין וס"ל לכל שלא אמר שאיני אוכל לך או שאני אוכל לך לאו כלום הוא:

(כ"ה) קשה כאן דברי הש"ך ולא זכיתי להבין. וכן ברע"א.

¹³ הוא כינוי נדר עי' לקמן רז סעיף א.

¹⁴ עיי"ש בש"ך ששיטת הטור היא שאינו נדר כלל, וכן נראה שצריך להיות שיטת הרמ"א עי' סעיף א' שיש רמא שלא מובא.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(ד) ¹⁵אמר כנדרי רשעים כבר זה עלי או שאמר כנדרי רשעים הימנו והיה כבר מונח לפניו אסור בו אבל אם אמר כנדרי כשרים עלי או כנדרי כשרים כבר זה עלי אינו כלום ואפילו אמר כנדרי כשרים כבר זה עלי קונם (פי' קונם אחד מכנויי הקרבן¹⁵) אבל אם אמר כנדבת כשרים עלי או כנדבת כשרים כבר זה עלי הוי נדר:

(כו) כנדרי רשעים – חל הנדר שרשעים נודרים (ט"ז) וי"א שרשע חייב קרבן (ש"ך).

(כז) כנדרי כשרים – לא חל הנדר, שכשרים לא נודרים (ש"ך).

(ה) ¹⁶הנודר שלא אוכל או שאוכל עמך אפילו יד לא הוי דלשון זה לשון שבועה הוא ולא לשון נדר אם לא שנדר לעשות מצוה ומיהו כיון דהאידינא מרגלא בפומיהו דאינשי למינדר בהאי לישנא אין להקל וצריך התרה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדריים ויש מי שאומר דנדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה בלשון נדר מהני מדין ידות ומיהו בניירות שהוציאו בלשון שבועה לדברי הכל אסור:

(כח) הנודר שלא אוכל – מאחר שהלשון על האדם ולא החפץ (ט"ז וש"ך).

(כט) מדין ידות – רק אם היה בדבר שיש בו ממש ולא בדבר שאין בו ממש (פ"ת).

סימן רז

(א) ¹⁷כנויי נדרים כנדריים כיצד קונם קונח קונם שאם אמר קונם או קונח או קונם כבר זה עלי אסור בו וכן בכל מקום הולכים אחר הלשון שרגילין בו שאם יש להן כנוי לנדר ונדר בו הוי נדר (וכן אם אינו מכיר אלו הלשונות קדצנו בהם חכמים לע"פ שגדל בהם ללא כלום הוא) אבל כינויי כינויים דהיינו כינוי שרהוק הרבה מהלשון אינו כנדר:

(הגדל הוא בכל לשון שיאמר עליו מקרי נדר):

(ל) קנום – היינו כינוי ללשון קרבן (ט"ז).

(לא) וכן אם – אם כוון לנדר, ואמר כינוי שבאותו מקום הוא לשון נדר חל הנדר, ואם כוון לנדר, ובאותו מקום אין זה לשון כינוי של נדר אינו נדר, והכל לפי המקום והזמן (רע"א).

סימן רח

(א) ¹⁸סתם נדרים להחמיר כיצד אמר פירות אלו כבשר מליח או כיון נסך שיש במשמעו מליח של קדשים או יין נסך לשמים שהוא נדר שהרי הוא מתפס בדבר הנדור ויש עוד במשמע בשר מליח ויין נסך לעבודת כוכבים שאינו נדר שהרי הוא מתפס בדבר האסור אנו תולין אותו להחמיר ואם הוא אומר שדעתו כבשר מליח ויין נסך של עבודת כוכבים נאמן ואין צריך שאלה ואפי' הוא עם הארץ¹⁹ ואם רוב אנשי המקום קורים לבשר מליח של קדשים בשר מליח סתם וליין נסך לשמים יין [נסך] סתם אינו נאמן:

(לב) סתם נדרים – היינו כשאמר לנו (הבית דין) כך נדרתי כמו שפירשוהו חכמים (ש"ך)¹⁶.

(לג) שם – מי ששכח אם נדר או נשבע נותנין עליו חומרות של שניהם, וכ"ש אם שכח אם נשבע או לא שאסור מספק (ש"ך).

(לד) ואם רוב אנשי – אם הספק בגוף הנאסר אז אסור אפילו במיעוט, ואם הספק אינו בגוף הנאסר אלא נקטו לסימן אז ודאי אנו מפרשים שהוא סי' בתר לשון רוב העולם (ט"ז).

(לה) ואפילו הוא עם הארץ – שונה מסעיף ה' שהמתפס בדבר האסור צריך התרה בע"ה שכאן ידע שמתפס בדבר האסור ואינו נדר (ש"ך).

(לו) ואם רוב – ה"ה להקל, שאם רוב מתכוונים לדבר האסור מותר (ש"ך).

¹⁵ כדלקמן רז סעיף א'.

¹⁶ פשוט לשון המחבר, וכן הטור, וכן הרמב"ם וכו' היא לא כך אלא כשאמר סתם יש להחמיר בזה.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(ל^ה) אינון נאמן – היינו אפי' ת"ח אינו נאמן נגד רוב (ש"ך), וי"ח שת"ח נאמן נגד רוב (פ"ת).

(ב) לנדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים (פי' רשת שצדין בה דגים בים) בקרבן ואמר לא נדרת אלא בקרבנות מלכים הרי עצמי קרבן ואמר לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי להיות נודר בו קונם אשתי נהנית לי ואמר לא נדרתי אלא מאשתי הראשונה שגרשתי אם הוא תלמיד חכם נאמן ואינו צריך התרה ואם הוא עם הארץ צריך שאלה שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ומיהו בחרטה סגי וא"צ לפתוח לו פתח ואם עבר על הנדר אין קונסין אותו לנהוג איסור כימים שעבר על הנדר ונהג בהם היתר אבל הנודר נדר גמור דאורייתא ועבר עליו (במזיד) קונסין אותו ואין מתירין לו אלא א"כ ינהוג איסור כימים שעבר עליו ונהג בו היתר ואם יש מכשול בדבר כגון שנדר בדבר שאינו יכול ליזהר בו כגון שאמר עליו כל הפירות שבעולם חוץ מדגן ועבר עליו מתירין לו מיד ואין קונסין אותו לנהוג איסור כימים שעבר עליו כדי שלא יבא לידי מכשול ויש מי שאומר שמ"מ יש להחמיר עליו שלא להתירו בחרטה אלא בפתח¹⁷ ובזה נלמוד למי שאסר על עצמו בשר ויין אם יעבור עבירה פלונית ועבר עליה ולא נזהר מבשר ויין ובא להתיר נדרו שמתירין לו מיד ואינו צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר כיון שיש חשש מכשול בדבר: הגה מיהו אס נכאס לחסס קיול לעמוד על עצמו ולא יעצור עוד אין מתירים לו עד שנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר: ואם הוא עם הארץ – עי' לעיל ר"ה שבזה"ז כול"ע נידונין כע"ה (ש"ך).

(ט) מיהו בחרטה סגי – וי"א שצריך פתח (ש"ך).

(מ) שלא ינהוג – וי"א מטעם שאין עדות של ע"ה נאמנות בכלל, ולכן אם הוא יודע כוונתו יכול לעבור עליו בצינעא (פ"ת).

(מא) חוץ מדגן, - אבל אם לא פרט חוץ מדגן הוי נדר שוא ואינו נדר כלל כדלקמן רלב סעיף ה' (ש"ך).

(ג) כ"כ במה דברים אמורים שצריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר בימים מועטים אבל במרובים דיו ל' יום:

(מב) דיו ל' יום – וי"א שצריכים לנהוג כל הימים המרובים (ש"ך).

(ד) ל'מי שעבר על נידוי אין צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר מפני שנידוי הוא דרבנן:

(מג) הוא דרבנן – אמנם אם היה שם שבועה, צריך לנהוג איסור כימים וכו' (ט"ז וש"ך).

(ה) ל'נשבע שלא ישא אשה תוך ג' שנים ועבר ונשא אם אמר לשון שמשמעו שלא יעשה נישואין עמה הוה ליה כנשבע על הכבר ואכלה דנשאל ומתירין לו אבל אם אמר לשון שמשמעו שלא תהיה אשתו אין מתירין לו עד שיגרשנה כימים שנהג בהם קלות ראש בנדרו (וכנזר נתבאר דנשאלים יום סגי¹⁸):

(מד) נשע שלא ישא – והשבועה חלה בכה"ג אע"פ שמתבטל ממצות פו"ר, ועי' לקמן רלט סעיף ח', ועיי"ש ש"ך סקכ"ג שלא חלה השבועה אפילו קיים פו"ר (ש"ך).

(מה) כנשבע – אם הטיל הקהל חרם שלא לקבל שום רב בעירם שי לו קרובים שם, ועברו וקבלו רב שיש לו קרובים מותרים להחזיקו שלא החרמו שלא להחזיק אלא שלא לקבל, וכבר קבלו, וה"ה אם החרמו שלא להדפיס ש"ס, והדפיסו מותר ללמוד ממנו (פ"ת).

(מו) ואכלה – ובזה נפטר מידי שבועתו עי' לקמן רלח סעיף כ (ש"ך).

סימן רט

¹⁷ ענין חרטה ופתח יבאורו לקמן סי' רכח.

¹⁸ עי' לעיל סעיף ג' בש"ך.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(א) ¹⁹ אחד הנודר מעצמו או שהדירו חבירו ואמר אמנ ²⁰ או דבר שעניינו כענית אמנ שהוא קבלת דברים אסור אבל כשחבירו מדירו משלו אין צריך לקבל דבריו: ^(מ) ואמר אמנ – עי' לקמן רלד סעיף נד שאינו יכול להפיר (ש"ך). ^(מח) אין צריך לקבל דבריו – ואינו אסור בכלל ¹⁹ (ט"ז), ואסור אפילו מכחיש, שהרי יכול לאוסר נכסיו על חבירו, אם כן מה צורך שיקבל עליו דבריו (ש"ך), אינו יכול לאסור דבר על חבירו, אלא אם כן זה ברשותו כמו הקדש (פ"ת).

סימן רי

(א) ¹⁷ אין הנדר חל עד שיוציא בשפתיו ויהיו פיו ולבו שוים ¹⁷ לפיכך היה בלבו לידור מפת חטים והוציא בשפתיו פת שעורים מותר בשניהם ¹⁷ אבל אם היה בלבו פת חטים (או פת שעורים) והוציא בשפתיו פת סתם ²⁰ אסור בשל חטים לבד (או צלל שעורים לצד) ¹⁷ ואם נדר על דעת אחרים אינו תלוי בלבו אלא כפי מה שיאמר אחרים שהוא דעתם כך יחול הנדר:

^(מב) מותר בשניהם – בפת חטים מותר שהרי לא הוציא בשפתי ובשעורים מותר שהרי לא גמר בלבו (ט"ז וש"ך).

^(ג) שם – וה"ה אם התכוון לנדור ונשבע, או התכוון לשבע ונדר (רע"א) ²¹.

^(נג) פת סתם – היינו שהיה במחשבתו לסיים פת חטים ושכח לגמור, אבל אם כוונתו היתה לפת סתם אז אסור בשניהם (ט"ז וש"ך). ואם היה מחשבתו לסתם פת והוציא בפיו פת חטים בין בטעות בין בכוונה פשיטא דמותר בשל שעורים, ואפשר דאפילו מוכח כוונת הנודר לא מהני אפילו להחמיר מה שאין במשמעות לשון הנודר כלל (פ"ת).

^(נד) על דעת אחרים – ז"ל הרמב"ם (שבועות פ"ב ה"ט"ו) מי שנשבע ואמר שבועה שלא אוכל היום ועל דעתכם אני נשבע, אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו אלא על דעת אחרים, וכיון שהיה פיו ולבם של אחרים שנשבע על דעתם שוים, חייב מפני שלבם של אלו במקום לבו קם, וכן בשאר מיני שבועות (ש"ך) ²².

(ב) ² הנודר בחלום אינו כלום ואינו צריך שאלה ²² ויש אומרים שיתירו לו עשרה דידיע למקרי (ותיכו לו בחטטה כאלו נלך צהקין) ויש לחוש לדבריהם (מיהו אי לית ליה צקלות עשרה דידיע למקרי יתנו צקלטה כשאר נלך):

^(נז) אינו כלום – אמנם אם חלם שנשבע למפרוע חובו ביום פלוני לכו"ע צריך לפורע באותו יום או ישתדל שהמלוה יאמר לו הריני כאלו התקבלתי (פ"ת).

^(נח) וי"א – היינו לחשש בעלמא יש להחמיר וה"ה בשבועה בחלום (ט"ז).

^(נה) שיתירו לו עשרה – והיינו אפילו אם התירו לו בחלום (ש"ך).

^(נו) ויש לחוש לדבריהם – והכי נהוג, וה"ה באשה שנדרה בחלום, ואין בעלה יכול להפר לה (ש"ך), וי"א שבעלה יכול להפר תוך כ"ד שעות (ט"ז).

(ג) ²³ הנודר וחוזר בו תוך כדי דיבור או שמיחו בו אחרי" תוך כדי דיבור וקבל דבריהם (תוך כדי ליצור לנדרו) לא הוי נדר ²³ והוא שאומר כך בפיו אבל אם אמר חזרתי בלבי אינו כלום:

^(נד) תוך כדי דיבור – היינו כשיעור שיאמר שלום עליך רבי (ש"ך)

^(נה) תכ"ד לנדרו – אמנם לפי הב"י זה תכ"ד של המחאה, כ"ז שהמחאה הוא תוך כדי דיבור של הנדר ²⁴ (ט"ז).

¹⁹ אבל המדיר מקבל מלקות על הנאתו עי' &.

²⁰ עי' לקמן ריז סעיף יט.

²¹ וצ"ע אם א' אמר לשון שבועה מתוך עצבים ואל התכוון לשבוע כלל וכלל.

²² צ"ע אם האחרים טוענים שדעתם היה שלא יהיה שבועה כלל וכלל.

ועי' לקמן רכח כ.

²³ עי' לקמן רנח ו בפ"ת שחולק על זה וצ"ע.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(נב) בלבי – עי' לקמן ריא סעיף א לגבי לא השמיע לאזנו (רע"א).

סימן ריא

(א) האומר נדר שאני רוצה לידור לא יהא נדר ונדר אינו נדר בד"א שהוציא תחילה בשפתיו לומר שלא יהא נדר אבל אם חשב כך בלבו הוי דברים שבלב ואינם מבטלים הנדר שהוציא בשפתיו וי"א דאפילו אמר כן בלחש הוי דברים שבלב: הגה והא דאמרינן כל נדכי כליל יוס כיפורים הוי כאילו התנו בהדיא ומכל מקום לא סמכינן על זה להתיך בלא שאלה לחכס כי אם ללכוד גדול:

(א) אינו נדר – היינו אם התנה בפירוש על נדר מסוים, אבל אם התנה סתם, אז חל הנדר (ש"ך).

(ב) שם - היינו שלא זכר את התנאי בשעת הנדר, אבל אם זכר את התנאי אז הנדר חל, שכאילו ביטל תנאו, וכשלא זכר התנאי אז הוה כנדרי טעות²⁵ (רע"א).

(ג) בלחש – היינו שלא השמיע לאזנו (ט"ז ופ"ת), וי"ח שצריך להיות בפרהסיא (ש"ך).

(ד) שם – היינו דווקא בענין התנה, אבל אם חזר תכ"ד לא צריך להיות בפרהסיא ומספיק בהשמיע לאזנו (רע"א).

(ה) והא דאמרינן – הגה זו מקומה בסעיף ב', וזה כולל נזירות, אפילו שלא הזכירו (ש"ך).

(ב) דמי שהתנה ואמר כל נדרי שאדור עד זמן פלוני יהיו בטלים ונדר בתוך הזמן אם הוא זוכר לתנאו בשעת הנדר נדרו קיים שהרי מבטל תנאו בשעה שנודר ואם אינו זוכר לתנאו בשעת הנדר התנאי קיים והנדר בטל²⁷ ויש אומרים שאין התנאי מועיל לבטל הנדר אלא אם כן יזכרנו תוך כדי דיבור לנדר ויאמר בלבו שהוא סומך על התנאי ויש לחוש לדבריהם²⁶:

(1) תוך כדי דיבור לנדר – מלשון הראשונים נראה שעיקר שצריך להיות תוך כדי דיבור של הזכירה שהוא מקיים או מבטל נדרו וצ"ע (ט"ז).

(ג) התנה על קצת דברים שיהא נדרו בטל בהם ואינו יודע על מה התנה אם על אכילת בשר או שתיית יין אם אומר בשעת הנדר על דעת ראשונה אני נודר שאם אזכור על מה שהתניתי שאלך אחר התנאי ונזכר על מה התנה התנאי קיים והנדר בטל ואם לא אמר על דעת ראשונה אני נודר התנאי בטל והנדר קיים:

(1) אם אומר בשעת הנדר – אבל אם זוכר התנאי ולא אומר לא היה לו לידור סתם???

אבל אם לא זכר בשעת הנדר כלל מתנאי פשיטא שדינו כמו בסעיף ב' (ט"ז).

(ד) אין דברים הללו אמורים אלא בשבועה או נדר שנשבע ונדר לעצמו אבל מי שהשביעו חבירו או הדירו אין ביטול זה מועיל לו כלום:

(ה) אלא בשבועה – ובשבועה בנקיטת חפץ צ"ע אם מועיל תנאי לפני כן (ש"ך).

סימן ריב

(א) הנודר בתורה כגון שאמר פירות אלו עלי כזו לא אמר כלום ואין צריך התרה אם הוא תלמיד חכם אבל אם הוא עם הארץ צריך התרה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ואם נדר במה שכתוב בה אסור שהרי כתוב בה איסור נטלה בידו ונדר בה

²⁴ עי' ש"ך שהכסף משנה לומד כדברי הרמ"א.

²⁵ קשה על דבריו, וכי הוא מכריע בדברי השו"ע סעיף ב'?

²⁶ עי' שלמת חיים ח"ב סי' לח שזה רק מועיל למנהגי מצוה, ולא נדר בפירוש, ועי' מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כ, שהרי לא נדר אלא התורה עשתה אותו כנדר, ולכן תנאי מבטלו.

עי' רע"א ד"ה בשעת הנדר, וצ"ע שמשמע מדבריו שאם לא זוכר התנאי אז הוה נדר בטעות, ואם זוכר אז זה עקר את התנאי???

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

כמי שנדרר במה שכתוב בה דמי (אבל הנשבע בתורה בכל ענין לריך התרה ועיין לקמן סימן רל"ז):

- (א) הנודר בתורה – שדעתו על הגבולים שבה (ט"ז וש"ך).
(ב) עם הארץ – עי' לעיל ר"ה שכולם בזה"ז עמי הארץ (ש"ך).
(ג) במה שכתוב בה – היינו שמות או קרבנות (ש"ך).
(ד) נטלה בידו – וה"ה אם הניח ידו עליה (ט"ז).
(ה) נשבע בתורה – ה"ה אם הס"ת חסר אות או יריעה, וה"ה ספרי הפטרות מאחר שכתובים באשורית ובדיו, ואפילו אם נשבע בחלק שחסר (פ"ת).

סימן ריג

(א) נדרים אין חלין על דבר שאין בו ממש כיצד אמר קונם שאני מדבר עמך שאני עושה לך שאני מהלך לך שאני ישן עמך אינו נדר וכן אם אמר דיבורי ועשייתי והליכתי אסורים עליך ושינה אסורה עלי אינו נדר ומיהו מדרבנן צריך שאלה (פי' לשאול על נדרו ולמלאו פתח להתירו) לפיכך ראובן האוסר עליו שמיעת תפילת שמעון צריך שאלה מדרבנן אבל אם אמר קונם פי מדבר עמך קונם ידי עושות לך קונם רגלי מהלכות לך קונם עיני בשינה הוי נדר גמור מן התורה וכל שכך אם אמר יאסר עליך פי לדיבורי וידי לעשייתי ורגלי להילוכי: הגה האומר דבור פי עליך או נטילת אבן עלי י"א דהוי נדר הו"ל והזכיר הפה והאבן:

(1) שאני מדבר – שונ המלעיל רו מודרני ממך שאני אוכל לך, ששם יש משמעות באוכל (ט"ז, ש"ך).

(2) ומיהו מדרבנן – העובר על נדר דאורייתא אפילו עם שאלה צריך לנהוג איסור כימים שעבר על נדרו, אבל בנדר דרבנן לא חייב (ש"ך).

(3) צריך שאלה – אפילו בדבר שאין בו ממש ופותחים לו פתח ממקום אחר ומתירים לו נדרו (ש"ך).

(4) שם – נדר בלשון שבועה על דבר שאין בו ממש אינו כלום (פ"ת).

(5) שם- היינו דוקא באוסר דבר על עצמו, אבל באוסר דבר על חברו אינו כלום בדבר שאין בו ממש (רע"א).

(6) קונם פי – שפיו וידיו יש בהם ממש (ש"ך).

(7) וכ"ש אם אמר יאסר עליך פי' – ברישא שאמר קונם פי מדבר יש ספק אם שייך לקונם על פה שיש בו ממש או על הדבור שאין בו ממש, וכיון שסתם נדרים להחמיר הולכים לחומרא (ט"ז).

(8) עיני בשינה – היינו ליום או יומיים, אבל קונם סתם או לג' ימים הוי נדר שוא כדלקמן רלו סעיף ד (ש"ך).

(9) האומר אשנה פרק זה הוי כאלו נדר לתת צדקה (או לעשות סלח מלות ונדרו קיים):

(10) לעשות שאר מצות – כלורמ כשאומר לעשות שאר מצוה דינו הוי נדר (ש"ך).

(11) אמר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר לא יישן היום שמא ישכח ויישן למחר אבל אם אמר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום יכול לישן היום ולא חיישינן שמא למחר ישכח נדרו ויישן:

(12) ישכח תנאו – שאדם לא זהיר בתנאי כמו שהוא זהיר בנדר (ט"ז).

סימן ריד

(א) נדרים המותרים והיודעים בהם מותרים נהגו בהם איסור הוי כאילו קבלו עליהן בנדר ואסור להתירם בהם הלכך מי שרגיל להתענות תעניות לפני ראש השנה ושבין ראש השנה ליום כיפורים ומי שרגיל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח אב וא מי"ז בתמוז ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא צריך ג' שיתירו לו אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם ונהג כן אפילו פעם אחת צריך התרה

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

ויפתח בחרטה שמתחרט שנהג כן לשם נדר לפיכך הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים לסייג ופרישות יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או בפעמים שירצה ולא לעולם אבל הנוהגים איסור בדברים המותרים מחמת טועה ונהג איסור בדבר המותר נשאל ומתירין לו בשלשה כעין התרת נדרים ואם יודע שהוא מותר ונהג בו איסור אין מתירין לו אפי' כעין התרת נדרים דהוי כאילו קבלו על עצמו כאיסורים שאסרתן תורה שאין להם היתר לעולם (והמנהג כסבכלא הראשונה):

(ט"ז) נהגו בהם איסור – משום סייג ופרישות (ש"ך).

(י"א) תעניות – היינו מחמת שאינו בריא, אבל משום ברית מלכתחילה קבלו התענית בתנאי שלא יהיה ביום ברית ושאר סעודת מצוה (ש"ך).

(י"ב) לחזור בו – היינו שרוצה לחזור לגמרי מהמנהג אבל אם רוצה ללאכול היום ושוב לעתיד חוזר למנהגו אין צריך התרה (פ"ת).

(י"ג) ויפתח בחרטה – מה שנהגו כל ישראל וקבלו עליהם א"א להתיר בכל ענין (ש"ך).

(כ) שסוברים שהם אסורים – אבל אם עכשיו נתברר שהוא מותר ומנהגן היתה בטעות וכן אם נסתפקו בדבר ועכשיו שנתברר שמות לא הוי כאילו קבלום בנדר וה"ה אם סוברים שהוא איסור גדול ואח"כ נתברר שאין בו איסור כ"כ לא הוי נדר (ש"ך).

(ב) קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנוהגין כן בעצמם לעשות נדר וסייג לתורה וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם הרי הם כאנשי העיר וחייבין לעשות כתקנתן ואף בדברים שהיו אסורים בהם בעירם מפני מנהגם ואין מנהג העיר שבאו לדור בה לאסור הותרו בהם אם אין דעתם לחזור:

(כ"א) קבלת הרבים – עי' לקמן רכח סעיף כז, וש"ך שם (ש"ך).

(כ"ב) ועל זרעם – ואפילו אם בתחילו נהגו בקולא, ועכשיו הסכימו לחומרא אין לחוש משום מוציא לעז על הראשונים, שזה רק באישות, ומשמע מהמג"א אחרת (פ"ת).

(כ"ג) כתקנתן – אין הבן חייב להתנהג כפרישות אביו שהתחיל, אם לא שהילד עצמו התחיל בו כשגדל (פ"ת).

(כ"ד) וחייבים לעשות כתקנתן – היינו דווקא במנהג חשבו שנהגו כן ע"פ ת"ת אבל במנהג גרוע אינו חיי בלעשות כתקנתן של אפכניהן או בפני ת"ח רק בפני ע"ה חייב לנהוג כן כדי שלא יזלזל, מיהו אם יש לחשו למחלוקת אסור בכל ענין שאין לשנות מפני המחלוקת (ש"ך).

(כ"ה) הותרו בהם – למעשה צריך לנהוג כמקום שדעתו להשתקע שם בין לחומרא ובין לקולא אבל במקום שיש לחוש למחלוקת לא לשנות ממקום שהוא שם אפילו להקל (ש"ך).

סימן רטו

(א) נדרים חלים על דבר מצוה כיצד אמר קונם סוכה שאני יושב לולב אני נוטל אסור לישב בסוכה וליטול לולב: הגה ר"י אומרים שהיו מלקין אותו על שנדר לזטל המטות ומתירין לו נדרו ומקיים המטות ר"י א"ל דאין מלקות בנדר שוא רק גבי שבועת שוא וכן עיקר:

(א) נדרים חלים – היינו שנדר חל על החפץ, ולא על המעשה (ט"ז), שונה משבועה עי' לקמן ר"ט סעיף ד (ש"ך).

(ב) קונם סוכה שאני יושב – אבל אם אמר הנאת סוכה עלי מותר לשבת, שמצות לאו להנות נתנו²⁷ (ש"ך).

²⁷ מיהו בהמשך הר"ן טו ע"ב ד"ה והא מן התורה איתא שאם נהנה מזה אז עבר על נדרו.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(ג) שאני יושב – ולא הוה דבר שאין בו ממש (כדלעיל סי' ריג) שהזכיר חפץ "הסוכה" (ש"ך). וי"א שיש להסתפק אם אמר ישיבת סוכה אם זה יש בו ממש או לא, ונראה להחמיר (רע"א).

(ד) מתירין לו נדרו – אפילו אם אמר בפירוש שיתענה בשבת ויו"ט (ש"ך).

(ה) דאין מלקין – אבל כן מלקין אותו מלקות מדרות (ש"ך).

(ב) נדר להתענות זמן ידוע ואירע בו שבתות וימים טובים ור"ח מתירין לו נדרו ופותחין לו בהם שאומרים לו אילו שמת על לבך שיפגעו בתוך הזמן הזה אלו הימים לא היית נודר והותר כל הנדר:

(ו) אלו שמת על לבך – ואינו מותר ללא התרת חכם שונ המסי' רלב סעיף ו' ששם הוא

שוגג וכאן הוא יודע שיש שבתות באמצע (רע"א).

(ז) הותר כל הנדר – שנדר שהותר מקצתו הותר כולו (ש"ך).

(ג) במה דברים אמורים שצריך התרה כשקבלו בלשון נדר שאמר קונם אכילת ימים כך וכך עלי אבל אם לא הוציאו אלא בלשון קבלת תענית אינו דוחה לא שבת ויו"ט וראש חודש ולא חנוכה ופורים ואינו צריך התרה ואפי' לא קבל עליו להענות אלא בשבת ויום טוב בלבד (ועיין צ"ח סימן תי"ח²⁸):

(ח) לא הבנתי ט"ז סק"ג.

(ד) המקבל עליו בלשון נדר לצום בשבת ויו"ט חל הנדר וכן הנודר לצום יום ראשון או ב' כל ימיו ופגע בהם יו"ט או ערב יום כפור חייב לצום ואין צריך לומר ר"ח אבל אם פגע בהם חנוכה ופורים נדרו בטל (ועיין צ"ח סי' תק"ע ללא פסק כן):

(ט) חל הנדר – ע"י לקמן רלט סקי"ט שראוי לכופו שישאל על נדרו ואל יעבור על

מצוה (ש"ך).

(י) נדרו בטל – שהם מדבריהם וצריכים חיזוק (ש"ך).

(יא) דלא פסק כן – אלא גם בחנוכה ופורים חל הנדר, יש לחלק שאם קיבל כל ימיו (כמש"כ כאן) אז יבטל המצוה של פורים או חנוכה, ולכן בטל הנדר, אבל אם רק לזמן מסוים, חל הנדר, אמנם כל זה רק בחנוכה ופורים שכתובים במגילת תענית ולא בשאר ימים שלא אומרים בהם תחנון (ש"ך).

(ה) הא דנדרים חלים על דבר מצוה דוקא במצות עשה בין שיש בה עשה גרידא בין שיש עשה בקיומה ולא תעשה בביטולה ואין הפרש בזה בין איסור הבא מאליו לאיסור הבא ע"י עצמו אבל על מצות לא תעשה דעלמא אינו חל בין בביטולו בין בקיומו כיצד הרי שאמר אכילת נבילה עלי אין הנדר חל עליו והוא הדין לאיסור הבא ע"י עצמו כגון שאמר שבועה שלא אוכל כבר זה וחזר ואמר כבר זה עלי אינו חייב אלא אחת דהיינו משום כל יחל דשבועה וכן אם אמר שבועה שלא אשתה וחזר ואמר הריני נזיר ושתה אינו חייב אלא אחת דהיינו כל יחל דשבועה אבל דנזירות לא א"כ נשאל על השבועה שאז חל הנזירות עליו והנדר חל על מי שנשבע שישן או שישתה ואע"פ שיש בביטולו לא תעשתה:

(יב) הריני נזיר – קשה שזה הוי כולל מאחר שאסור בחרצנים (רע"א), וצ"ל שמדובר

שדיבר סתם שמתנזר מזה ולא שהוא נזיר באמת (פ"ת).

(יג) כיצד - שאם נשבע שבועה שאישן ואח"כ נודר קונם שינה עלי דחלה נדר (ש"ך).

(ו) וי"א שאם נדר מדברים האסורים כגון נבילות וטריפות חל הנדר ואם אוכל מהם עובר בלא יחל אבל אם התפיש בהם דבר אחר אינו נתפס שאינו דעתו אלא בעיקר האיסור דהוי ליה מתפיש בדבר האסור אבל דבר שאסור מדרבנן ואסרו עליו בלשון נדר והתפיש בו דבר אחר נתפס בנדר ואסור: הגה הטולד או הנקצע קלא לאכול מלה

²⁸ ז"ל שם: (סעיף ג) יחיד שקבל עליו תענית כך וכך ימים ופגע בו ראש חדש או שקבל עליו להתענות בראש חודש אם קבלו בלשון קבלת תענית בעלמא אינו צריך התרה ואם קבלו עליו בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר צריך התרת חכם, ע"כ. היינו של אמחלק בין קיבל לפני כן לקיבל לשבת בפירוש.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

בליל פסח אין מצה עשירה בכלל אבל אם נדר שלא לאכול מצה כל השנה אפשר דמצה עשירה בכלל:

(י') מדברים האסורים – ה"ה אם נשבע שלא יאכל דבר זה, ואח"כ נדר בקונם ככר וזה עלי חייב שנים, או אם נשבע לאכלו ואחר כך נדר בקונם ככר זה עלי אסור לאכלו (ש"ך).

(ט') מתפיס בדבר האוסר – עי' לעיל ר"ה שצריכים שאיהל בע"ם (ש"ך).

סימן רטז

(א) קונם פירות האלו עלי אסור בחילופיהם ובגידוליהם ואין צריך לומר במשקין היוצאין מהן וכן אסור בגידולי גידוליהן אבל חילופי חילופיהן מותרים ואם הוא דבר שזרעו כלה גידולי גידוליו מותרים וכן הדין אם לא אמר האלו אלא היו לפניו ואמר קונם הם עלי: הגה וכן אם אמר פירות פלוני או מקום פלוני הם קונם עלי הוי כאילו אמר פירות אלו:

(ב) אסור בחילופיהם – מאחר שאמר האלו עשה אותם כהקדש, ועי' לקמן סעיף יב אם לא אמר "אלו" (ט"ז).

(ג) שם – י"א שאם אחר החליפן אין איסור (ש"ך²⁹).

(ד) גידולי גידוליו – עי' רע"א שלא הבין בשיטה זו למה הגידולי גידולים אסורים.

(ב) אמר קונם מה שאני אוכל או טועם מהם אם הוא דבר שזרעו כלה כגון חטים וכיוצא בהם מותר בחילופיהם ובגידוליהם ואם הוא דבר שאין זרעו כלה כשזרעין אותו כגון שום ובצלים אפי' גידולי גידולין אסורים וכן משקים היוצאים מהם אסורים אסור בחילופיהם ובלידוליהם:

(ג) שזרעו כלה – היינו אגידוליהן אבל בחילופיהן אין חילוק שאילו באין זרעו כלה מורת בהם (ט"ז), ויש חולקין (ש"ך).

(ד) מותר בחילופיהן – שאינו טועם הפירות שאסר עליו (ט"ז).

(כא) אפילו גידולי גידולין – דאין בטול לאיסור מאחר שהוא דבר שיש לו מתירין (ט"ז).

(כב) היצאים מהם אסורים – מספק (רע"א).

(כג) שם – בכל אופן שנתבאר כמו שאסר על עצמו (ש"ך), אמנם י"א שחליפין מותרים באוסר על חבריו שאינו יכול לאסור דבר שלא בא לעולם על חבריו (רע"א), וי"א שבאוסר על חבריו אינו יכול לשאל ולכן אינו דבר שיש לו מתירים ולכן הגידולים מותרים (פ"ת בשם שו"ת רע"א).

(ג) אמר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי אסור בחילופיהם ובגידוליהם אמר קונם שאני אוכל או שאני טועם ממעשה ידיך מותר בחילופיהן ובגידוליהן בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין:

(כד) קונם מעשה ידיך עלי – היינו שאמר "קונם ידיך למעשיהן" או שמעשה ידי אשתו לאחר שתעשה דבר שיש בו ממש הוא, אמנם י"א שאינו נאסר אלא כנגד מעשה ידיה היינו שאם אשתו טחנה ואפתה ומכרה לחם להיות מעות שכנגד טחינה ואפיה שלה וחטים שלו (ש"ך).

(ד) אמר לחבריו קונם לביתך שאני נכנס שדך שאני לוקח מת או שמכרן או נתנן לאחר מותר אבל כל שהוא ברשותו אסור אפילו מכרו ואחר כך קנאו או שנפל ובנאו ואפילו לא בנאו במקומו הראשון: הגה אמר לו קונם בית אביך שאני נכנס בו אע"פ שמת האב אסור לכל יולאיו חלצו קרויין בית אב:

(כה) מכרן – היינו לאחר, אבל אם מכרן לנוודר אסור (ש"ך).

(כז) מותר – שהרי עתה אינו ביתו (ש"ך).

²⁹ הש"ך מביא מח' ראשונים והדעה האוסר גם אחר הוא שיטת הר"ן שהוא שיטת השו"ע.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(כ) ואפילו וכו' במקומו הראשון, אלא שינהו במקום אחר אבל משמע שאם קנ לגמרי בית אחר מותר שלא היתה כוונתו אלא על ביתה שהיה בו בשעת נדר הן שיהיה כן או ישתנה אבל לא על בית אחר לגמרי (ש"ך), וי"ח (רע"א).

(כח) בית אביך – י"א שזה כולל כל יוצאי חלציו ובתיהם, ואם מכרו מורת, וי"א שזה דווקא בית זו, ואפילו מכרו (ש"ך).

(ה) אמר קונם לבית זה שאני נכנס בו אסור בו לעולם בין שמת מכרו או נתנו לאחרים ואם נפל ובנאו אפילו במקומו ובמדתו הראשונה מותר:

(ו) אמר קונם לביתך זה שאני נכנס אסור בו לעולם בין שמת או מכרו או נתנו לאחר בין שנפל ובנאו ויש מי שמתיר במת או מכרו או נתנו ואוסר בנפל ובנאו ויש מי שאוסר בזו ומתיר בזו:

(כט) אסור בו לעולם – שיש ספק אם ניזול בתר לישנא "ביתך" או בתר לשון "זה", ולכן הולכים בשניהם לחומרא, וי"א שתפס לשון זה או לשון זו (ט"ז וש"ך).

(ל) שם – ואם אסר עליו איזה ענין ותלה הדבר בתנאי אם אכנס לביתך זה יש לצדד דבמכרו או נתנו מותר (רע"א).

(ז) אמר ראובן לשמעון קונם בית זה שאתה נכנס ומת או שמכרו לאחר אסור, שהאוסר דבר שהוא שלו על חבירו, אע"פ שיצא מרשותו הרי הוא באיסורו עומד. אבל אם אמר לו קונם לביתי שאתה נכנס, אם מת או מכרו או נתנו לאחר מותר. האומר לבנו הרי אתה אסור בהנייתי או שנשבע שלא יהנה בו, אם מת יירשנו, שזה כאומר נכסי עליך אסורין. אבל אם אסר עליו הנייתו, ופירש בין בחייו בין במותו, אם מת לא יירשנו שזה כאומר נכסי אלו עליך אסורים: קהל שנלכו כל מה שגזבו יהיה ללורך זנין בית הכנסת וזנין בית המדרש יתנו מחלה לזה ומחלה לזה אע"פ שלא גזבו להספיק א' מהם מי שהצדיע את זנו או חזירו שלא ילוח מעותיו לאחרים אם לא ברשות ראוזן ושמעון ומת אחד מהם מותר להלוות ברשות הא' לכל מקום שנאמר פלוני ופלוני משמע אפילו א' מהם עד שיפרוט לך שניהם זידח מי ששבע לאשה המשודכת לו שלא יסא אשה עליה וקודם שכןסה נפלו לו יצמה מותר ליצמה ללשון עליה אינה צמטמע אלח אם נטאה תחילה ולא יכנס המשודכת אלח א"כ יתירו לו שבעותו.

(לא) קונם בית זה – משמע אע"פ שלא אמר בחיי ובמותי אסור, ונראה דאם נפל וחזר ובנאו מותר (ש"ך).

(לב) שהאסור דבר שהוא שלו – דווקא כשמתחיל האיסור בעודנו ברשותו אבל אם אמר קונם לכשיצא מרשותי אינו יכול לאסור (ש"ך).

(לג) מותר – ונראה דאם נפל ובנאו אסור כיון שאמר ביתי ועדיין ביתו הוא כנ"ל סעיף ד' (ש"ך).

(לד) ברשות הא' – היינו אפילו אם השני חי (ט"ז, ש"ך), וי"ח (ש"ך), אין לסמוך על החולקים להקל (פ"ת).

(לה) אלא א"כ יתירו לו שבועתו – שמא הלשון משמע שלא תהא שום אשה נשואה לו אחר נישואיה (ט"ז), וי"א שכוונתו שלא יסא אחרת שלא המשודכת (ש"ך).

(ח) אמר לחבירו ככרי זו אסורה עליך אפי' נתנה לו במתנה או מכרה לו אסורה לו מת ונפלו לו בירושה או שנתנה לאחר והוא נתנה לו מותרת לו שלא אמר אלא ככרי ועתה אינו שלו:

(לז) ככרי זו – יש אומרים היינו דווקא שלא אמר "זו" אבל אם אמר "זו" דינו כבית זה בסעיף ז' (ט"ז).

(ט) אמר קונם בשר ויין עלי מותר בתבשיל שיש בו בשר ויין אע"פ שנותנין בו טעם ואם אמר קונם בשר ויין שאני טועם או שאני אוכל או שאמר קונם בשר או יין זה עלי אסור בתבשיל שיש בו טעם [בשר או] יין:

(ק) כה מותר כו'. נראה דהיינו מסתמא אבל אם היה הטעם יין או בשר קשה לו וכה"ג אזלינן בתר כוונתו כדלקמן סי' רי"ח ואסור בטעמן (ש"ך).

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(2) אסור בתבשיל שיש בו טעם יין. ע"ל סי' צ"ח ס"ק ה' כתבתי דיש לסמוך אטעימת ישראל דהתירה אף בזמן הזה והלכך אם יש אחר שרשאי לטעום יכול לסמוך עליו ואם אין כאן אחר משערין בס' מיהו כל זה שלא במינו אבל במינו אפילו באלף לא בטיל כדבסעיף שאח"ז וע"ל סימן ק"ב (ש"ך).

(2) בתבשיל שיש בו טעם יין בתשובת תשואת חן סימן נ"ז שכתב דאסור גם כן בתבשיל שנתבשל בקדרה של בשר ב"י אם נתבשל אחר הנדר אמנם אם נתבשל קודם הנדר מותר כדלקמן סימן רי"ז סעיף י"ב אפילו אם אמר קונם טעם בשר עלי דאז גם הטעם שיצא מבשר קודם שנדר בכלל זה מ"מ שרי לאכול התבשיל שנתבשל בקדרה של בשר קודם שנדר משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא דלא כספר גינת וורדים כלל ס"ה ע"ש. וע' בתשובת ברית אברהם ח"י"ד סימן י"ז שכתב בגזירת צבור שהבשר יהיה טרפה אין חשש לאסור הכלים אף דכל היכא דשוי חתיכה דאיסורא גם הטעם אסור ויש לאסור גם הכלים מ"מ הא באם גזרו שהבשר יהיה טרפה אינו ענין לשויא ח"ד מדין נדר דהא א"א להיתר להעשות טרפה כדלעיל סימן ר"ה ואין ענין אך לדין תקנת הצבור שיש כח בידם לאסור המותר וכבר כתב (בתשובת הראנ"ח ח"ב סימן ע"א) דבתקנת הצבור אזלינן בתר לשון בני אדם והא קי"ל דבלשון ב"א אין הטעם בכלל בשר ע"ש: (פ"ת):

(י) נתערב יין זה שאסרו על עצמו ביין אחר אפי' טפה בחבית נאסר הכל מפני שיש לו להשאל על נדרו נעשה כדבר שיש לו מתירין שאינו בטל במינו:

(ד) זה שאסרו על עצמו [עיי' מש"ל סי' ק"ב ס"ק י' מזה (פ"ת)].

(ה) ביין אחר. אבל בחומץ לא איכפת לן ביש לו מתירין כיון שאינו מינו ונתבאר בס"י ק"ב סעיף א' דדבר שיש לו מתירין בטל באינו מינו (ט"ז).

(יא) האוסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני דינו כדין האוסר על עצמו יין זה שאסור בתבשיל שנפל בו ויש בו טעם יין שהוא הדין אם אותו בנדרים אחר לשון תורה) ובו י"ב סעיפים: יין נעשה חומץ אחר הנדר שהוא אסור עליו אבל מה שהיה חומץ בשעת הנדר מותר (דיין אסר עליו ולא חומץ) (ב"י בשם תשובת הרשב"א):

(יב) אמר קונם זיתים וענבים עלי מותר בשמן ויין היוצא בהם אפי' הוא חדש ואם אמר קונם זיתים וענבים שאני טועם או שאמר קונם ובתבשיל שנותנין בהם טעם:

(י) אפילו הוא חדש. שטעמו שוה דאזלינן בתר שמא (ש"ך):

סימן רי"ז

(א) נדר או נשבע מהמבושל אם דרך אותו מקום באותו לשון ובאותו זמן שקוראין מבושל אפי' לצלי ולשלוק הרי זה אסור בכל ואם אין דרכם לקרות מבושל אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלין הרי זה מותר בצלי ובשלוק וכן המעושן והמטונן והמבושל בחמי טבריא וכיוצא בהם הולכים בו אחר הלשון של בני העיר³⁰:

(8) ובאותו זמן - אמנם אם דבר כלשון הקודש באותו מקום לא מדברים בו הולך אחרי לשון תורה (ש"ך).

(ב) הנודר ממעשה קדירה אינו אסור אלא מדברים שמרתיחים אותם בקדירה כגון ריפות ולביבות וכיוצא בהם אסר עצמו מכל היורד לקדירה הרי זה אסור בכל המתבשלים בקדירה נדר מהיורד לתוך התנור אינו אסור אלא בפת ואם אמר כל מעשה תנור עלי אסור בכל הנעשה בתנור:

(ג) נדר או נשבע מן המליח אם דרכם לקרות מליח לכל המלוחים הרי זה אסור בכל המלוחין אפי' אינו מליח אלא להתקיים לשעה ואם אין דרכם לקרות מליח אלא לדג מליח בלבד אינו אסור אלא בדג מליח נדר או נשבע מן הכבוש אם דרכם לקרות כבוש לכל הכבושים הרי זה אסור בכל ואם אין דרכם לקרות כבוש אלא לירק כבוש

³⁰ עי' ב"י בשם הרמב"ם ה"ד שאם מקצת קוראים כן, אז ספק נדרים להחמיר.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

בלבד אינו אסור אלא בכבוש של ירק וכן כל כיוצא בזה היו מקצת בני המקום קורין לו כך ומקצתן אין קורין אין הולכין אחר הרוב אלא הרי זה ספק נדרים וכל ספק נדרים להחמיר³¹:

(ב) אחר הרוב – מיהו אם אמר נתכוונתי כך כמו שקורין הרוב נאמן (ש"ך).

(ד) אמר קונם ירק עלי אינו אסור אלא בנאכלין חיים ואם אמר ירקי קדירה עלי אסור אף בנכבשים בה ואם אמר ירק המתבשל בקדרה אינו אסור אלא במתבשל בה ומיהו אסור בכל המתבשל בה אף בדילועין (פירוש מין ירק שכליו גדולות ביותר ערוך) שכל דבר שהשליח נמלך עליו הוא בכלל המין ההוא ואם אמר לשלוחו קח לי ירק ואינו מוצא אלא דילועים הוא נמלך בו לומר תרצה דילועין אבל אם נדר מהדילועין מותר בירק:

(לז) חיים – היינו גם חיים (ש"ך).

(ה) הנודר מהירק אסור אפילו ביבש מאחר שאין לו גורן ומותר בפולין יבשים מאחר שיש לו גורן ואינם נקראים ירק אלא הלחים:

(ו) הנודר מהירק נסתפק בירושלמי³² אם הוא אסור בקולקם (פירוש הערוך שהוא מין לוף ומונח בתרמילו ארוך ויש בו גלגלן הרבה):

(ז) הנודר מהבשר [אסור]³² בגידין מהגידין מותר בבשר:

(ח) מקום שדרכם אם ישלה אדם שליח לקנות לו בשר אומר לו לא מצאתי אלא דגים אם נשבע או נדר במקום זה מהבשר נאסר אף בבשר דגים וכן כל כיוצא בזה ובכל מקום הנודר מהבשר אסור בבשר עופות ובקרבנים ובראש וברגלים בקנה ובלב ומותר בחגבים ואם מראים הדברים בעת שנדר שלא נתכוין אלא בבשר בהמה בלבד [או לבשר עוף ובהמה בלבד] ה"ו מותר בבשר דגים ואפי' במקום שהשליח נמלך עליהם (ואפילו צנצנ עופות נמי שרי להא לא נתכוין רק לצנצנ זהמה):

(לח) ואם מראין הדברים - אם נדר בימי הקזה אין דגים בכלל הנדר שבלאו הכי לא אוכל אותם ולא הוצרך לדור נדר (ט"ז).

(לט) דהא לא נתכוין - אפילו אם לא היו מראין הדברים בעת שנדר אלא שאח"כ אמר כוונתי לבשר בהמה דקרינן ליה בשר סתם מותר בעופות ואיפכא צ"ע (פ"ת).

(ט) הנודר מהקיפה מותר ברוטב מהרוטב מותר בקיפה מהבשר מותר בשניהם אם לא שאומר קונם בשר עלי שאני טועם או שאני אוכל:

(מ) מהקיפה - פי' פרורין דקין שנקפין בשולי הקדירה (ט"ז).

(מא) מהבשר מותר בשניהם - דהאידינא אסור בשניהם (ט"ז, וש"ך).

(מב) קונם בשר – צריך להוסיף המילה "זה" (ט"ז).

(י) הנודר מהגריסין אסור במקפה (פי' מרק קפוי ועצ) של גריסין מהמקפה מותר בגריסין מהמקפה אסור משום מהשום מותר במקפה מהתבלין אסור בחיין ומותר במבושלין ואם אמר קונם תבלין שאני טועם אסור בחיין ומבושלין מהכרוב [אסור] באספרגוס פי' מין מים שצטלו זהם הכרוב רמז"ס ורס"י פי' מין כרוב מהאספרגוס מותר בכרוב מהכרישי' מותר בקפלוטות מהירק מותר בירקות שדה מפני שהוא שם לווי (דבלשון צני אדם קורין ירק סתם רק לירקות הגללים צגנות):

(מג) אסור במקפה של גריסין - מקפה הוא תבשיל עב וגבי איסור שום לא נקט מקפה של שום הטעם דאפילו שום בפני עצמו אסור, דכיון שאמר כל מקפה אסור עלי, ושום הוא שנותנין אותו בכל מקפה, והשום הוא המקפה אבל אין עושין מגריסין לבדן מקפה אלא מכמה מינים עושין מקפה (ט"ז).

³¹ אבל אין לוקין (רמב"ם פ"ט ה"ה).

³² תוקן על פי הט"ז סק"ה.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(מב) אסור בשום - דלשון מקפה כולל כל דבר קפוי ועב ושום נמי קפוי הוא שממחין אותו במעט מים ונאכל בכך (ש"ך).

(מג) מהתבלין - דבר הבא ליתן טעם בקדירה כגון שומים ובצלים וכיוצא בהם הכל נכלל בשם תבלין ובהני הוא דשייך לפלוגי בין חיים ומבושלים אבל בפלפלין וכיוצא בהן אין שייך לחלק בהן³³ (ש"ך).

(מד) מותר בירקות שדה - ונראה לי דעכשיו אסור בירקות שדה שגם הוא בלשון ירקות בלשון בני אדם (ש"ך).

(יא) ע"הנודר מהחלב מותר בקום³⁴ (פי' מים המוזדלים מהחלב כשמעמידים אותו הנקראת סור"ץ) נדר מהקום מותר בחלב (וי"א לאס קורין לקום על סם החלב כגון שקורין אותו קומא לחלב לאסור) מהחלב מותר בגבינה מהגבינה מותר בחלב ואסור בה אבין מלוחה בין תפילה בין לחה בין יבשה:

(מז) מותר בקום - פי' מי חלב הנבדלין ממנו³⁵ (ט"ז), וי"א שהוא נסיובי דחלבא (ש"ך).

(מח) אם קורין לקום על שם החלב - היינו אם נדר מהחלב אסור בקומא דחלבא, אבל הנודר מהקום וקוראים לו קומא דחלבא מותר בחלב (ש"ך).

(יב) ע"הנודר מן הדגים מותר בציר ומוריים של דגים:

(מט) הנודר מן הדגים - דגים שאני טועם אסור בין בגדולים בין בקטנים, והאוסר עליו דג דגה אסור בשניהם, דדג משמע גדול ודגה משמע קטנים בלשון בני אדם, אבל בדגה לבד לכ"ע דוקא קטנים³⁶ (ט"ז).

(נ) מותר בציר כו' - דבר פשוט הוא דהיינו בציר שיצא קודם הנדר אבל לאחר הנדר אסור (ט"ז וש"ך)³⁷.

(יג) ע"הנודר מהתמרי' מותר בדבש תמרי': הגה ע"פ ש"ס התמרים עליו ונקרא דבש תמרים הואיל ונשתנה לורתן ממה שהיו תחילה מש"כ בקומא לחלב ועוד למה שנקרא דבש תמרים אינו אלא כדי להזדילו מש"כ דבש מדבש תמרים מותר בתמרים מסתוניות (פי' ענבים רעים הנש"ארכים צגפן צימות הסתיו ועושין זהם חומץ) מותר בחומץ היוצא מהם:

(נא) אע"פ - וי"א משום שנשתנה מגוש למשקה (ט"ז).

(נב) ועוד דמה - קומא דחלבא נקרא כך שעדיין תורת חלב עליו (ש"ך).

(נד) ע"הנודר מדבש מותר בדבש תמרים מהחומץ מותר בחומץ סתוניות:

(נג) מותר בדבש תמרים - שסתם דבש מהדבורים (ט"ז וש"ך).

(נד) ביין תפוחים - משמע שאסור ביין צמוקים, ויש מתירים (רע"א).

(נו) ע"הנודר מהיין מותר ביין תפוחים ואסור ביין מבושל, ע"הנודר בקונדיטון (פי' משקה שיש בו דבש ויין ופלפלין) ויש מי שאוסר בקונדיטון (ודין חומץ עיין לעיל סוף סימן רע"ז סעיף י"א):

(נז) ע"הנודר מהתירוש לדידן אסור ביין ומותר בכל מיני מתיקה:

(נה) מהתירוש לדידן - דאין אנו קורין תירוש אלא ליין בלשון תורה (ט"ז).

(יז) ע"הנודר מהשמן אם הוא במקום שמסתפקים בשמן זית אסור בו ומותר בשמן שומשמיין ואם הוא במקום שמסתפקין בשמן שומשמיין אסור בו ומותר בשמן זית ואם מסתפקין בשניהם אסור בשניהם אע"פ שרוב סיפוקן מאחד מהם:

(ני) אע"פ שרוב - כדלעיל סעיף ג' שספק נדרים להחמיר (ש"ך), וע"י לעיל רח סעיף א (ט"ז).

³³ אלא כולם אסורים (ב"י).

³⁴ ע"י סעיף י"ב וט"ז וש"ך שם שקום שיוצא מחלב לאחר שנדר אסור.

³⁵ היינו רביון. אמנם ע"י מ"ז י"ד סי' פא סק"ז שעושה מח' בין ש"ך לט"ז.

³⁶ ע"י ב"י ורמב"ם שם, שנ"ל ששיטת השו"ע שזה לא משנה שהכל לפי אותו זמן שנדר ולא לפי דיוק חז"ל בפסוקים.

³⁷ הם מביאים ראיה מרטז ט ולא ראיתי.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(יח) ^טהנודר מהתבואה או הנודר מעללתא אינו אסור אלא בחמשת המינים והוא הדין לנודר מהדגן:

(יז) וה"ה לנודר מהדגן – וגם מותר בחטה הנחלק לב' או ג', אבל למעשה לא להקל בחילקא וטירגיס כיון שבעל הש"ע לא כתב כן בפירוש (ט"ז).

(יח) ה' מינים – חטה שעורה סומכין שובלת שועל ושיפון (ש"ך).

(יט) תבואה - הנודר מתבואת השדה אסור בכל הגדל שבשדה וצ"ע למה לא מובא (פ"ת).

(יט) ^זהנודר מפת סתם אינו אסור אלא מפת חטים ושעורים ובמקום שנוהגין לעשות פת מכל סבר ונדר מהפת או מהמוזן אסור בחמשת המינים ^זואם אמר כל הזן עלי אסור בכל הזן ממים ומלה:

(ס) ואם אמר כל הזן כו' - ומיירי שלא אסר אלא לזמן שיוכל לעמוד בו דאל"כ הוי כנודר מכל פירות שבעולם דאינו נדר כלל כדלקמן סימן רל"ב (סעיף ה') (ש"ך).

(סא) בחמשת המינים – צ"ע למה אורז לא בכלל (רע"א).

(סב) חוץ ממים ומלח - אפילו מי מלח (רע"א).

(כ) ^זהנודר מהחטים אסור בהם בין חיים בין מבושלים חטה חטים שאיני טועם אסור בהם בין קמח בין פת חטה שאיני טועם אסור בהם בין קמח בין פת חטה שאיני טועם אסור בהם באפויה ומותר לכוס חטים שאיני טועם מותר באפויה ואסור לכוס חטה חטים שאיני טועם אסור בין באפויה בין לכוס: הגה האומר פת חטים וקעורים וקסמין עלי אינו אסור אלא צפת חטים ופת קעורים ופת קסמין דפת דקאמר קאי על כולם ויש מחמירין לאסור בקעורים וקסמין לגמרי אלא אם כן אומר שלא היתה כוונתו רק אפת או שקיעה לזמן זני אדם שצארתו העיר לאז הולכין אחר לזמן זני אדם:

(כא) ^זגרים שאיני טועם אסור לאכול מבושיל ומותר לאכול חי גריסין שאיני טועם אסור לאכול חיים ומותר לאכול מבושלים גרים גריסין שאיני טועם אסור לאכול חיים ומבושלים:

(כב) ^זהנודר מפירות השנה אסור בכל פירות השנה ומותר בגדים וטלאים בחלב ובביצים ובגוזלות ואם אמר גידולי שנה עלי אסור בכלם:

(כג) בכל פירות – והוא הדין בפטריות וכמיהן ³⁸(ט"ז).

(כד) ^זהנודר מפירות הארץ אסור בכל פירות הארץ ובפרי העץ ומותר בכמיהין ופטריות ואם אמר גידולי קרקע עלי אסור בכלם:

(כה) ומותר בכמיהין ופטריות - לפי שאינם בכלל פרי הארץ דמאורא ינקי אף על פי שגדילין מן הארץ (ט"ז).

(כז) אסור בכלם – אבל מותר בבעלי חיים (ט, ז).

(כח) הנודר מפירות הארץ – הנודר מפרי עץ ופרי אדמה מותר בסוכר (פ"ת).

(כט) ^זהנודר מהקייץ ³⁹אינו אסור אלא מהתאנים:

(כ) ^זהנודר מהמים הנמשכים ממעין פלוני אסור בכל הנהרות היונקות ממנו ואין צריך לומר מהנמשכים ממנו ואע"פ שנשתנה שמו אין קורין אותו אלא נהר פלוני או מעין פלוני אם אמר מנהר פלוני או ממעין פלוני אינו אסור אלא בנקראים על שמו:

(כו) ^זהנודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה:

(ס) אבל לא בימות החמה – שיש בו הנאה הגוף (ש"ך).

(כז) ^זהנודר מהכסות מותר בשק וביריעה ובחמילה (פי' מיני בגדים גסים שאין דרך בני אדם להתכסות בהם):

³⁸ פטריות גדלים מעל הקרקע וכמיהן מתחת לקרקע (ר"י ברכות כח ע"ב).

³⁹ לשון הגמ' שלנו "מפירות הקייץ".

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

- (כח) ^קהנודר מהבית אסור בעליה מהעליה מותר בבית:
(סח) מהבית – אבל החדר והיציא אינם בכלל הבית (ש"ך).
- (כט) הנודר מהעיר אסור ליכנס לעיבורה דהיינו תוך שבעים אמה ושירים:
(ל) הנודר מהבית אינו אסור אלא מהאגף ולפנים דהיינו מסתימת הדלת ולפנים אבל מסתימת הדלת ולחוץ על עובי המפתן מותר:
(לא) ^{קא}הנשבע לעמוד בבית א' אסור מהאגף ולחוץ: הגה ^{קב}הנודר לדור צטונה יהודים צריך לדור צטונה הגדולה וצרכו צלה דכן הוא לצון צני אדם ולא אמרינן דג' צתים מקרי צטונה ^{קכ}הקל צגזרו צלא לקנות צתים מעוצדי כוצים אסור להחליף עמהם דזה נמי מקרי קנייה ומכירה:
(לב) נדר מיושבי העיר אסור במי שישב שם שלשים יום מבני העיר אינו אסור אלא במי שישב שם י"ב חדש: הגה ^{קכא}ואם נדר ממני נדר קס אפילו דירת ערלי מקרי דירה (רצ"א סימן תרס"ז) מיהו הולכים אחר לצון צני אדם שאין נקרא דירה אלא דר קס עם צני ציתו דרך קצוע אע"פ שהוא פתוח מל' יום ואם לצון צני אדם הוא דרך אחר הולכין אחריו אחר כונת הנודר:
(לג) ^{קכב}נדר מיורדי הים אסור בכל יורדי הים אפילו באותם שאין הולכים אלא מעכו ^{קכג}ואפילו באותם שיורדים למייל ומותר ביושבי יבשה⁴⁰:
(לד) נדר מיושבי יבשה אסור גם ביורדי הים ואפי' באותם שמפליגים בו הרבה שסופם לירד ליבשה:
(לה) ^{קכד}אמר יורדי הים לאחר ל' יום עלי מי שהוא בשעת הנדר מיורדי הים אסור בו ומי שאינו מיורדי הים בשעת הנדר מותר בו אע"פ שלאחר ל' יום כשחל הנדר הוא מיורדי הים:
(סג) לאחר ל' – היינו לאחר שלשים יום יהיו יורדי הים אסורים עלי (ש"ך).
(ע) מי שהוא – שהולכים אחרי שעת האמירה ולא אחר חלות הנדר (ש"ך).
(עא) מותר בו – וי"ח וצ"ע למה השו"ע לא הביא דעתו (רע"א).
(לו) ^{קכה}נדר מרואי החמה אסור אף בסומים שלא נתכוין אלא למי שהחמה רואה אותו לאפוקי דגים ועוברים: הגה ^{קכז}ואפילו אמר לא נתכוונתי לכך לא מהני הואיל והלשון ודאי כך הוא ומותר בכל דבר שאינו צעל חיים אע"פ שהחמה רואה אותו ^{קכח}ואם נדר מרואים החמה מותר בסומים:
(לז) ^{קכח}נדר משחורי הראש אסור בקרחים ובעלי שיבה ומותר בנשים ובקמני' שאין נקראי' שחורי הראש אלא האנשים ואם דרכם לקרות שחורי הראש לכל אסור [בכל] הנודר מכל דבר שהוא אדום אסור לראות צחמה קס כן היא אדומה:
(עב) לראות צחמה – אסור להנאות מאור הצחמה (ש"ך).
(לח) ^{קכט}הנודר משובתי שבת אסור אף בכותיים:
(עג) אף בכותים - לפי שהם מצווים על שבת ועושין כן אבל עובדי כוכבים אפי' אם שומרים שבת מ"מ אינם מצווים בכך (ט"ז).
(לט) ^{קל}נדר מעולי ירושלים אסור בישראל ומותר בכותיים:
(עד) ומותר בכותים - לפי שאינם עולים שם אף על פי שמצווים על זה (ט"ז).
(מ) נדר מבני נח אסור באומות העולם ומותר בישראל נדר מזרע אברהם אסור בישראל ובגרים ומותר באומות העולם אפי' בבני ישמעאל ועשו:
(עה) ובגרים – מדכתיב כי אב המון גוים נתתיך (רע"א).
(עו) אפילו בבני ישמעאל ועשו - דכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק דהיינו למעוטי עשו וכ"ש ישמעאל (ט"ז).
(מא) ^{קלא}נדר מהערלים אסור במולי אומות העולם ומותר בערלי ישראל:

⁴⁰ מטעם ספק דאורייתא לחומרא.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

- (ע) אסור במולי או"ה - לפי שהערלה נקראת במקרא על כלל או"ה דוקא (ט"ז).
- (עח) מותר בערלי ישראל - דווקא שמתו אחיו מחמת מילה (רע"א).
- (מב) נדר מהמולים אוסר בערלי ישראל ומותר במולי אומות העולם:
- (עט) במולי או"ה - מומר לעכו"ם אסור, ולערלות צ"ע (פ"ת).
- (מג) ק"ו נדר מישראל אסור בגרים מהגרים מותר בישראל:
- (מד) נדר מישראל אסור בכהנים ולוים מכהני' ולוים מותר בישראל:
- (מה) נדר מכהנים מותר בלוים מלוים מותר בכהני':
- (מו) נדר מבנים מותר בבני בנים:

(פ) נדר מבנים - המגדל יתום או בנו של אדם אחר וקוראו בנו, והלה קוראו לו אבי, שנדרו זה מזה בשם בן ואב בסתם, או שנתנו מתנה זה לזה בלי זכרון שם העצם, ספיקא הוי ואזלינן לחומרא. מיהו ביש לו בנים לזה המגדל, נראה שאפי' בנדרים אין המתגדל נאסר, דאמרינן לבניו ממש נתכוין. אכן ביש לו אב למתגדל, אע"פ שהמגדל מחשיבו לבנו ונאסר בו, מ"מ כשנדר הבן י"ל שלאביו האמיתי נתכוין, וכיון שהדבר שקול כי ליכא הוכחה מדעת הנותן והנודר אזלינן הכא והכא לחומרא. וחורגו שאינו גדל אצלו ודאי דאינו בכלל בן לשום דבר (פ"ת).

(פא) שם - ומותר בכנות (רע"א).

(מז) ק"ו מי שנדר או נשבע על דבר חוץ ממועדות וי"ט אם אמר שבדעתו היה להוציא גם חנוכה ופורים מהכלל נאמן:

(פב) גם חנוכה ופורים - לפי שגם ימים אלו בלשון בני אדם נקראים ימים טובים כמו ההיא דעבידנא יומא טבא לרבנן דהיינו כל שיש בו שמחה והכלל בכל סימן זה דהולכים אחר לשון בני אדם אלא דכאן הוה קצת דוחק שיהיו ימים אלו בכלל על כן הוצרך שיאמר הנודר כן בפירוש שנתכוין לזה (ט"ז). וה"ה במוצאי יוה"כ אם אמר הנודר שנתכוון לזה (פ"ת).

(מח) ק"ו מי שנדר או שנשבע שלא יצחוק שום צחוק אסור להטיל גורלות ולא שום אדם בשבילו וכן אסור להמרות עם חבירו שקורין אפוסטאר: הגה ק"ו צנור שגזרו שלא להתפלל צמנין מקום איזה דבר אסורים לקרות צתורה דכל דבר קדושה נקרא תפלה. ק"ו מי שנדר שלא לקבל פקדון אסור להלוות על משכון לישראל מיהו נראה דהולכין אחר כוונתו וכדרך שיתבאר צסימן רי"ח. מי שנדר או נשבע להתענות סך ימים ואירע תענית חובה עולה לו למנין הימים וכן מי שנדר לילך לבית הקברות או למקום ואירע לו שהלך ע"י עסק פס ילא ידי נדרו, וע"ל סימן רל"ט עוד מזה:

(צב) שקורין אפוסטר - י"א בזה דעיקר כוונתו היתה בשבועתו כדי להמנע מכל שחוק שמביא לידי הפסד ממון, משמע מזה דהנשבע סתם שלא לשחוק, היינו בענין שיש בו הפסד ממון, אבל בלא הפסד מותר לשחוק. ומ"מ נראה לי שהולכין אחר כוונת הנשבע בזה, דאם בשביל הפסד ממון היה לו דאגה או בשביל שהיה מאבד זמן במיני שחוק שאז אסור אפי' בשחוק בחנם (ט"ז).

(צג) שלא יצחוק - אם הסכימו הקהל וקיבלו עליהם שלא יצחוק שום אדם בקוביא, נכלל בזאת הסכמה לאסור כל מיני השחוק שבעולם אף שהוציאו בלשונם בלשון קוביא כולם בכלל האיסור הן (פ"ת).

(צד) בשבילו - ה"ה הנשבע על שאר דברים דאסור לעשותו ע"י שליח דשלוחו כמותו כו'. מיהו י"ל דאזלינן בתר כוונת הנודר אי דרכו לעשות אותו דבר מעצמו או ע"י שליח (פ"ת).

(צה) אסור להלוות כו' - וי"א שאם נדר שלא לקבל פקדון היינו ממה שאמרו חז"ל (יבמות קט ע"א) הרחק מן הפקדונות ואינו בכלל זה שלא ילוה על המשכון, ונראה דאזלינן בתר כוונת הנודר, וכמ"ש הרב (ש"ך).

(צז) שם - סופר של ראובן שנתן תקיעת כף לשמעון כשיגמור מלאכת ראובן שלא יכתוב לשום אדם כי אדם לשמעון ואח"כ נשרפה העיר ונשרף קונטרס אחד של

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

ראובן מה שכתב הסופר ועתה שואל הסופר אם יכול לכתוב אותו קונטרס כשיגמור מלאכתו טרם יכתוב לשמעון וכשנשרף הקונטרס עדיין לא גמר לראובן את הספר ודאי יכול לכתוב כי לא נגמרה מלאכת ראובן (ש"ך).

(פ"ג) דהולכין אחר כוונתו – י"א אפילו אמר שכל כוונתו היתה למלוה על המשכון, אבל כן לקבל פקדונות, וי"ח, שזה רק בנוגע למלוה על המשכון, אבל ודאי אסור לו לקבל פקדונות (פ"ת).

(ט"ב) שם – מי שנדר שלא לאכול בסעודת הרשות, יכול לאכול בסעודת חנוכת הבית בארץ ישראל ולא בחו"ל, וי"א שזה ספק גם בא"י אם לא שדורשין בו, וע"י כך נעשה סעודת מצוה, מפני שהדורש בא מחמת הסעודה, וכל המסובים שם מקשיבים לקול הדורש, אבל אם אין דורשין בו רק ששם קצת ת"ח שיש ביניהם ד"ת אינו מספיק.

סימן ריח

(א) ק"ב כל הנודר או נשבע רואין דברים שבגללן נשבע או נדר, ולומדים מהם לאיזה נתכוין, והולכין אחר הענין, ולא אחר משמעות הדיבור. כיצד היה טעון משא של צמר או פשתים והזיע והיה ריחו קשה, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר או פשתים לעולם, הרי זה מותר ללבוש בגדי צמר או פשתים ולהתכסות, ואינו אסור אלא להפשילין לאחוריו. היה לבוש בגדי צמר ונצטער בלבישתו, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם, אסור ללבוש ומותר לטעון עליו, ומותר להתכסות בגיזי צמר שלא נתכוין זה אלא לבגד צמר, וכן כל כיוצא בזה: הגה ק"א וכל זה דוקא כנודר כינו לצין עלמנו, אבל כנודר לחצירו, כל שלשון הנדר כולל הולכין אחריו אם לא באומנל דמוכח:

(כ) היה לבוש בגדי צמר ונצטער בלבישתו – ה"ה שלא נצטער (ט"ז), וי"ח שאם לא נצטער אסור אפילו בטעינה וכיסוי (ש"ך).

(ב) שם – מי שנכנס בספינה עם אשתו לטייל בים, וקם עליהם רוח סערה, והיה מפייסה שלא תפחד כו', ונשבע שלא יכנס עוד עם אשתו בספינה לים. ואח"כ הוצרך לילך בספינה כדי לדור בעיר אחרת, נראה שלא היתה כוונתו אלא על הטיול (ש"ך).

(ג) שם – שנים שהיו דרים בבית אחד ואוכלים על שלחן אחד והיה להן עסק בשותפות והיו בחנות ועל פרעון שכירות הבית והחנות נפל ביניהם קטטה וקפץ אחד מהם ונשבע שלא נשב יחד בבית אחד ושלא נאכל ושלא נשתה ביחד לא נפרש אותו אלא לפי הסברא ולא יהיה אסור אלא לדור יחד בבית אחד כמו שהיה קודם ולאכול ולשתות בהוצאה אחת בבית אבל הוא מותר לאכול בבית חבירו אחר שנפרדו איש מעל אחיו ומעל הבית וכל א' עושה הוצאה לבדו בביתו (ש"ך). אבל אם נשבע שלא ישב עם פלוני במקום אחד ובא אותו פלוני למקום שהיה הנשבע מקודם אין הראשון חייב לצאת משם דהשתא חבירו ישב עמו ולא הוא עם חבירו (רע"א).

(ד) שם – המצטער אחרי הליכה ארוכה ונדר שלא ילך יותר מפרסה, אסור לילך יותר מפרסה אפילו מפעם ולפעם, אבל אם נח בקביעת סעודה הוה הפסק, והליכה ושיבה אין מצטרפין, ואין איסור בפחות משיעור פרסה (פ"ת).

(ה) שם – חולה בר"ה שנדר שלא יאכל עד זמן יציאה מבית הכנסת, ואחר התפילה הרב האריך במוסר, אם רצו להתירו יתירו כדין נדרים שהם לצורך יו"ט ואם אין מי שיתיר לו יש להקל לאיש שי שלו מיחוש (פ"ת).

(ו) שם – מי שנדר שלא ללמד לבנו שפה, ולמדו האותיות בעל פה אם יש בזה הערמה שנתכוין ללמדו בע"פ כדי שיבין אח"כ הכתב הרי זה עבר על שבועתו (פ"ת).

(ז) אבל כנודר לחבירו – נשבע לאשתו שלא יוציאנה מעיר פלונית, ואח"כ הבעל עשה מעשים המכריחים אותה לצאת נחשב מוציא ממש (רע"א).

(ב) ק"ב מי שהעלילו עליו מפני שמכר יין לישמעאלים ומפני כך נשבע שלא יעשה יין למכור והיה לו יין עשוי מקודם אסור למכרו: הגה לאף על פי שקאמר שלא יעשה אזלונן

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

בתר כוונתו, קייכול שכן קהל שעשו תקנה כיוצא בזה שאסורין למכור אפילו מה שהיה להם קודם שכן:

(מ) אזלינן בתר כוונתו – וי"ח שזה רק בלשון הנוטה בב' דרכים, וכאן זה היפך דבריו, ולכן יש להתיר (ט"ז), וי"ח (נקה"כ).

(ס) וכל שכן קהל – מקרה זה הוה ספק, ולכן מאחר ותקנת הקהל לצורך כסף הקהל הוא דרבנן, ולכן בזה אפשר להקל, אבל אם גזרו בחרם זה מן התורה, ואסור (ט"ז, וש"ך), וי"ח שאפילו אם נאמר שזה ספק דרבנן, עכ"ז רש"י חולק על הרא"ש (שהוא מקור לדברי הט"ז), וספק ספיקא בדין דרבנן הוא לחומרא (פ"ת בשם הנוב"י יו"ד ח"ב סי' סד).

(ג) היו מפצירין בו לישא בת אהותו ואמר קונם שהיא נהנית לי לעולם וכן המגרש את אשתו ואמר קונם שהיא נהנית לי לעולם הרי אלו מותרות ליהנות לו שלא נתכוון אלא לשום אישות:

(ד) ק"ה היה מפציר בחבירו שיאכל אצלו ומיאן ואמר קונם לביתך שאיני נכנס וטיפת צונן שאיני טועם מותר ליכנס לביתו ולשתות לו צונן שלא נתכוון אלא שלא יאכל וישתה עמו ק"ה בסעודה זו וכן כל כיוצא בזה (מי שנדר צדקה או שאר נדר מחמת חולה ומה עיין לקמן סימן ר"ב):

(ה) ק"ה אמר לחבירו השאילני פרתך אמר ליה אינה פנויה אמר קונם שאיני חורש בה לעולם אם היה דרכו לחרוש שדהו בעצמו הוא אסור לחרוש באותו פרה אבל אחרים מותרין לחרוש לו בה ואם אין דרכו לחרוש בעצמו אלא אריסין חורשין לו ק"ה הוא וכל אדם אסורין:

(ו) אחרים מותרים – נשבע שלא לחרוש בפרה זו ומכרה לארח הלוחק יכול לחרוש (רע"א). מי שנשבע שלא יגלה סודו לשמעון יכול להגיד ללוי ולוי יגלה לשמעון (פ"ת).

(ז) ק"ה הסכמה שצוה לבטל השר מקצתה אין ההסכמה בטילה מפני צווי' 41: הגה ק"ה קהל שהחרימו על א' שלא ידור עמהם ואח"כ רוצה לישב קם בחנות נזין כפי הענין שנדרו עליו אם לא כוונו רק על דירת קבע עם אשתו וזניו חנות שכי ואם לאו הכל אסור:

(ח) שלא ידור - מי שנשבע שלא יאכל חוץ מביתו אם נלך אחר כוונתו שלא היתה אלא באותה מדינה ולא במדינה אחרת זה אינו, כי מה שהולכים אחר כוונת הנודר הוא במה שיש בו משמעות ב' לשונות, מיהו אם רואים הדבר שבגללו נדר, כגון שהיו אנשים רעים באותו עיר ונדר שלא יאכל בביתם וכיוצא בזה הולכים אחריו (ש"ך).

סימן ריט

(א) ק"מי שנדר או נשבע לישא אשה או לקנות בית וכיוצא בו ולא קבע זמן אין מחייבין אותו לישא או לקנות עד שימצא הראוי לו:

(ב) מי שנדר - ר"ל שהתפיס בדבר אחד, שאמר דבר פלוני אסור עלי אם לא אשא אשה, דאל"כ הוי לשון שבועה ואינו נדר כלל, מיהו נראה דהאידינא בכל ענין הוי נדר דמהני מדין ידות אם הוציא לנדר בלשון שבועה (ש"ך).

(ג) ולא קבע זמן – וה"ה אם קבע זמן (ש"ך).

(ד) עד שימצא - מעשה שנשבעו על הנישואים וכתבו שראובן חייב לשמעון סך עצום לפרוע לו ואולם אם ישא בתו ימחול לו חובו זה. בדבר הרשות לעשות דבר פלוני יכול לדחות מדחי אל דחי אך בדבר מצוה כגון לישא אשה או ליקח בית בא"י מיד כשיזדמן ההגון לו כופין אותו לקיים בדבר מצוה הוי כמפרש ליקח מיד ולא לתור כשיזדמן, משתבעה לינשא נותנים לבוגרת ל' יום ושוב חל הקנס וצד השני פטור משבועתו ונושא אשה אחרת (פ"ת).

⁴¹ שצווי השר נחשב כאונס, ורק חכם שביטל מקצתו ביטל כולו (ריב"ש שם).

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(ב) קלא⁴² הנשבע לשכור מלמד לבנו עד עשרה לטריין כל זמן שישכור מלמד הגון הוא פטור ויזהר שלא ישלח המלמד הראשון עד שיבא השני (כי כריך לשכור המלמד הראשון ההגון לו אם לא קצב לו מלמד אחר):

(ד) כל זמן - שלא נשבע זה לשכור מלמד החכם יותר שיוכל לשכור, וכל הנדרים אינם הולכים אלא אחר כוונת הלב, וכיון שבתחילת הלמוד ראוי והגון אף שלא הגיע למדרגות הרבנות כמו אחד מגדולי הרבנים, דלא נתכוין זה אלא לראוי לו (ש"ך).
(ג) קלא⁴³ מי שאסר דבר אחד עליו בלא זמן אסור בו לעולם:

(ה) בלא זמן - ה"ה בשבועה (ט"ז).

(ו) לעולם - קהל שהסכימו להעביר השוחט שבעירם מחמת איזה דבר והעבירוהו. ואח"כ רוצים לחזור וליקח אותו לשוחט דרשאים הם בכך, דהא לא קבלו עליהם שיהא אסור להיות אצלם שוחט, דאז אסור לעולם. רק דעתם היה להעביר השוחט ההוא, והא העבירוהו וקיימו נדרם (פ"ת).

סימן רב

(א) קלא⁴⁴ קונם יין שאני טועם יום אחד או קונם יין שאני טועם יום אסור בו מעת לעת⁴² ואם אמר קונם יין שאני טועם היום אינו אסור אלא עד שתחשך בין עומד בתחלת היום או בסופו וצריך שאלה לחכם גזירה שמא פעם אחרת יאסור עליו יום אחד ולא ידע להפריש בין היום ליום אחד ויבא לשתות בלילה וי"א קלא⁴⁵ שאם היה נדר של מצוה כגון ללמוד או לקיים שום מצוה אינו צריך התרה (קלא⁴⁶ ומיהו צקצלת תענית בעלמא מותר לאכול מיד כלילה ואין צריך התרת חכם):

(א) מעת לעת - מאותו שעה שנדר (ש"ך).

(ב) שם - לכתחילה מחויב לנהוג איסור תיכף משעת נדרו, ואם אכל בו ביום עובר על בל תאחר, אבל מ"מ לא עבר על הנדר, וצריך לנהוג איסור ביום אחר⁴³, אבל בנדר "יום זה" ועבר ואכל עבר על נדרו, ואין לו תשלומים ביום אחר, וי"א שאם פשע ואכל קרוב לומר דאי נלו תשלומים דיום א' סתמא מסתמא דעתיה מיד (רע"א).

(ג) שם - הנודר שלא יאכל או שלא יעשה דבר זה ביום פלוני, יש להסתפק אם מתחיל נדרו או שבועתו מן הלילה או מן היום, ועוד קהל שעשו תקנה שלא שלחוק אלא ביום שא"א תחנון, לילה שלאחר יום שאין אומרים תחנון מותר, שעוד לא הגיע יום שאומרים בו תחנון (רע"א).

(ד) היום - וה"ה אם אמר "יום זה" (ש"ך).

(ה) וצריך שאלה לחכם - אבל א"צ פתח משא"כ בנודר יום אחד. וא"צ שאלה רק מדרבנן ובנודר יום א' צריך שאלה מן התורה⁴⁴ (ש"ך). אבל המדיר פירותיו על אחר היום, האחר הזה לא צריך לעשות התרה, וצ"ע (רע"א).

(ו) וא"צ התרת חכם - ולא גזרינן משום יום אחד משום שהדבר ידוע שדינו של תענית כך הוא שאין איסורו כשאר נדרים. וכן המקבל עליו להתענות בא' בשבת, אין מחייבין אותו שיתענה כ"ד שעות, דודאי להתענות כמו שאמרו חכמים נתכוין, דהיינו מקודם שיעלה עמוד השחר עד שתחשך (ש"ך).

(ז) קלא⁴⁷ אמר ביום שאעשה דבר פלוני לא אוכל אותו היום דינו כהיום שמותר בלילה ואם אמר אותו היום ולמחרתו אסור אותו היום ומחרתו ולילה שבינתיים:

(ח) לא אוכל אותו היום - ועשה ואתו דבר, ביום פלוני מותר בלילה וצריך שאלה לחכם (ש"ך).

⁴² מטעם ספק.

⁴³ ומרויח שלא עבר על איסור שיש בו מלקות?

⁴⁴ משמע מדברי הש"ך (וכן נראה מדברי התוס' שם) שאין צורך בשאלה אם אינו רוצה לשתות לפני מעת לעת אחרי שקיעה.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(ה) ולילה שבניתיים – דכיון שהתחיל נדרו לא פקע, ואם עמד בלילה והתחיל הנדר אסור בליל הוביום שלאחריו, ובלילה שניה וביום שלאחריו⁴⁵ (ט"ז וש"ך).
(ג) ק"ה היה עומד באמצע השבוע או קודם לו ואמר קונם יין שאני טועם שבוע זה אסור עד תשלום כל השבוע ויום השבת הבא אסור ג"כ (ומותר אחר כך כלל שאלת חכם) ואם אמר שבוע אחד או שבוע סתם אסור מעת לעת⁴⁶:

(ט) באמצע השבוע – ה"ה בסוף השבוע (ט"ז וש"ך).

(י) שבוע – ה"ה לשון "שבת" (ט"ז, ש"ך).

(יא) שם – אם אמר בלשון אשכנז "ואך" יש בזה משמעות של ימי החול, ושבת לא בכלל, ואפילו אם היה בשבת שנדר שלא לאכול דבר זה ב"די ואך", אינו אסור בשבת אלא רק בימי החול. אמנם אם אמר אסור עלי "צבי ואכין" ודאי שבת בכלל, שזה דרך מספר (ט"ז).

(יב) ומותר אח"כ – שיש חילוק גדול בין שבוע זה לשבוע סתם, והכל יודעים ההפרש משא"כ בסעיף א' בין יום א' להיום יבא להחליף (ט"ז).

(יג) ללא שאלת חכם – וי"א שצריך שאלת חכם (ש"ך).

(יד) מעת לעת – היינו שבעה ימים מעת לעת מזמן שנדר (ש"ך).

(ד) ק"ה היה עומד בתוך החדש או קודם לו ואמר חדש זה אסור עד תשלום החדש ומותר ביום ר"ח ק"ט אפי' ר"ח שני ימים שהראשון לתשלום חדש שעבר אפילו הכי מותר בו כיון שבלשון בני אדם קורין אותו ר"ח (וכל שכן אס נלך לעשות קודם ר"ח שצריך לקיימו קודם יום לאסון):

(טו) אילו ר"ח ב' ימים – וה"ה אם אמר חודש זה ועמד ביום ר"ח והיו חדש עם ב' ימים ר"ח אסור לל' יום (ש"ך).

(טז) שם – י"א שמי שנשבע לפרוע לחבירו קודם שיכנס חודש כסליו אפילו אם פרע ביום ר"ח הראשון אינו עובר, עכ"ז יש מקום להחמיר (פ"ת).

(ה) אמר חדש אחד או חדש סתם⁴⁷ אסור מיום ליום:

(יז) אסור מיום ליום – היינו אם נדר בחצי יום ט"ו לחדש תמוז, אסור עד חצי יום ט"ו לחדש אבא אם החדש מלא או חסר (ש"ך).

(ו) ק"ה היה עומד בתוך השנה או קודם לה ואמר השנה זו אסור עד תשלום השנה ומותר ביום ר"ח קמ"א ושנה זו מונים מתשרי שאפילו אם עומד בכ"ט באלול כיון שהגיע תשרי מותר:

(ז) אמר שנה אחת או שנה סתם⁴⁸ אסור מעת לעת קמ"ב ואם נתעברה השנה אסור בה ובעיבורה ואם עומד בחורף ואמר שנה זו והיא מעוברת אסור עד תשרי קמ"ג ולא אמרינן שאדר שני יעלה לו במקום אלול:

(ח) אם נתעברה – עומד בר"ה ואמר שנה אחת אינו אסור אלא יב"ח (ש"ך).

(ח) קמ"ד אמר עד ר"ח אדר, עד ר"ח אדר ראשון. עד סוף אדר, עד סוף אדר שני. ולהרמב"ם אם ידע שהשנה מעוברת ואמר עד ר"ח אדר, אסור עד ראש חדש אדר שני:

(ט) עד ר"ח אדר ראשון – אם אמר עד חצי אדר, אסור עד ט"ו אדר ראשון (ט"ז), וה"ה עד כ' אדר עד כ' אדר הראשון (ש"ך).

(י) שם – הנודר עד חודש העיבור היינו אדר א' שזה חודש העיבור (פ"ת).

⁴⁵ בשו"ת הרא"ש שלפנינו ובב"י לא מופיע ביום שלאחריו.

⁴⁶ מטעם ספק.

⁴⁷ מטעם ספק.

⁴⁸ מטעם ספק.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(ט) היה עומד בתוך השמיטה או קודם לה ואמר שמיטה זו אסור עד סוף השמיטה סעיפים:

ואסור גם בשנה השביעית:

(י) אמר שמיטה אחת או שמיטה סתם אסור שבע שנים מעת לעת:

(יא) קמ"ה האוסר עצמו בדבר עד הפסח או שאמר עד פני הפסח אינו אסור אלא עד שיגיע בלבד ואם אמר עד שיהיה הפסח הרי זה אסור עד שיצא הפסח ויש אומרים דעד פני הפסח אסור עד שיצא:

(כא) בדבר – אפילו אם נדר מהיין (ש"ך).

(כב) שם – הנודר מיין חוץ משבתות, ויו"ט אסור ביין של הבדלה (ש"ך).

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

סי' ר"מ - איזהו כבוד ואיזה מורא ודיניהם ובו כ"ה סעיפים

(א) קמ"צ צריך ליוזר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם⁴⁹: הגה קמ"מ"מ אין צ"ל כופין על מלות כבוד אב ואם(א), להוי ליה מלות עשה שמתן שכרה כללה שאין צ"ל כופין עליה:

(א) ב"ד כופין - היינו עד שתצא נפשו, אבל קצת כפייה אם רצו שפיר כופין (ט"ז).

(ב) קמ"ח איזו מורא⁵⁰, לא יעמוד במקומו המיוחד לו⁵¹ לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו(ב), או קמ"ט מקום המיוחד לו להתפלל, ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו⁵², ולא סותר את דבריו(ג), ולא מכריע את דבריו⁵³ בפניו(ד), אפילו לומר נראין דברי אבא. ולא יקראנו בשמו, לא בחייו ולא במותו, אלא אומר אבא מארי. היה שם אביו כשם אחרים, משנה שמם, קמ"א אם הוא שם שהוא פלאי(ה), שאין הכל רגילים לקרות בו. קמ"ב אצל פס סרגילין זו מותר לקרות אחרים שלא בפניו:

(א) לא יעמוד - אבל מותר לעמוד במקום שאביו רגליו לישיב בביתו שאין בזה שום זלזול (ש"ך), ואיסור עמידה וישיבה אפילו אם לא עושה כלום ולא בסוד עצה, עצם הישיבה והעמידה היא אסורה (ט"ז).

(א) סותר את דבריו - אפילו שלא בפניו אסור (ש"ך), מותר לאב ובן להקשות ולתרוץ ולהסיק מסקנות ההלכה ואין בזה משום סותר את דבריו (פ"ת⁵³).

(ד) מכריע את דבריו - מותר לחלוק על אביו שלא בפניו, מ"מ אם יש עוד א' כדברי אביו יזכיר שחולק על השני שהוא כדברי אביו, ולא יזכיר אביו בפירוש (ט"ז).

(ה) פלאי - שם פלאי רק צריכים לשנות לפניו (ש"ך). ואם שואלים אותו מי אביו, מותר לומר רב פלוני אלמוני, כל זמן שזה דרך כבוד⁵⁴ (פ"ת).

(ג) קמ"ג עד היכן מוראם היה הבן לבוש חמודות ויושב בראש הקהל ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיהם(ו) והכוהו על ראשו וירקו בפניו לא יכלים⁵⁵ אותם אלא ישתוק קמ"ד ויירא מן מלך מלכי המלכים שציוהו בכך:

(ו) וקרעו בגדיו - מיהו מותר לתבעו בדין (ש"ך).

(ד) קמ"ה איזהו כבוד מאכילו ומשקהו מלביש ומכסה מכנים ומוציא⁵⁶ קמ"ו ויתנו לו בסבר פנים יפות שאפי' מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועפות נענש עליו: הגה קמ"ז וכן להיפך אם מטחין אביו זרחיים וכוונתו לטובה כדי שינצל אביו מדבר קשה יותר מזה ומדבר פיוסם על לב אביו ומראה לו שכוונתו לטובה עד שיתרצה אביו לטחון זרחיים נוחל עולם הבא קמ"ח וישמשנו בשאר דברים שהשמש משמש רבו:

(ה) קמ"ט זה שמאכילו ומשקהו משל אב ואם אם יש לו. קס"א אין לאב ויש לבן כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול(ז). ואם אין לבן אינו חייב לחזור על הפתחים להאכיל את אביו: הגה וי"א קס"ב לאינו חייב ליתן לו רק מה שמחוייב ליתן ללדקה(ח) ומ"מ אם ידו משגת תבא מלכה למי שמפננס אביו ממעות לדיקה שלו ואם יש לו צנים רבים מחשבים לפי ממון שלהם קס"ג ואם מקלתן עשירים ומקללתן עניים מחייבים העשירים לזד:

⁴⁹ עי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' יט (והובא בקצות החושן סי' צז) שיש מחילה על כבוד ומורא.

⁵⁰ עי' ערוה"ש אות ח' וז"ל כיבדו הוא ענייני מעשים בפועל כמו להאכילו וכו' והמורא הוא יראת המעלה דמורא הוא בלב.

⁵¹ א"כ נותן לו רשות (ערוה"ש ט).

⁵² כאשר האב מסיב אצל בנו בבית בנו, הבן יושב במקומו כדי לשבת ליד אשתו, מ"מ על האב ליטול ידיו ראשון, וכן מקבל מנה ראשון (ערוה"ש יא).

⁵³ עי' הערה 49.

⁵⁴ וי"א אבא פלוני (ערוה"ש טו).

⁵⁵ מיהו מותר לומר לאחרים שימנעום מליכנס כל זמן שזה לא בדרך בזיון (ערוה"ש טז).

ולא יצער בפניהם ולא יכעס כנגדם (קצור שלחן ערוך קמג ב)

⁵⁶ ז"ל החי"א כלל סז אות א', אם יש לו אבא או אם ישתדל ללעסוק בצרכיהם.

ועי"ש אות ג, הכיבדו הוא במחשבה בומעשה בדיבור. והיינו שיכבד במחשבה ואין לו מר שבלבו ובעיניו הם נבזים נאמס.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

אבל חייב לכבדו בגופו אע"פ שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזור על הפתחים ודוקא דאית לבן מזונות לאיתזוני ההוא יומא אבל אי לית ליה לא מחייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים(ט):

(י) וזן את אביו - וה"ה לשלם מס עבורו (פ"ת).

(יז) י"א - אין מחולקת בין מח' לרמ"א (ט"ז), וי"א שחייב ליתן לו יותר מכפי חיוב צדקה (ש"ך).

(יח) לא מחייב לבטל - ככל מצוה שאינו חייב לבטל ממלאכתו לעשות מצוה (ט"ז).

(יט) היה צריך על שום דבר בעיר ויודע שישלימו חפצו בשביל אביו(י) אע"פ שיודע שגם בן יעשו בשבילו לא יאמר עשו לי דבר פלוני בשבילי אלא יאמר עשו בשביל אבא כדי לתלות הכבוד באביו(יא)⁵⁷:

(כ) ויודע - ואפילו בספק יבקש בשביל אביו (ט"ז), וי"א שבמסופק בדבר, יעשה כמו שירצה (ש"ך), בשביל אביו - אמנם אם מבקש סתם שיעשה, ולא בשביל כבודו או כבוד אביו, אין צורך להזכיר כבוד אביו (נ"צ).

(כא) באביו - אבל אם יודע שלא ישלימו חפצו בשביל אביו ובשביל עצמו ישלימו לו לא יבקש בשביל אביו שאין זה אלא גנאי, ואפילו אינן חולקין באותו מקום כבוד לאביו כלל יתלה בבא שיעשו בשביל הבן אע"פ שתלה באביו (ט"ז וש"ך).

(כב) חייב לעמוד מפני אביו(יב)⁵⁸ ואם האב תלמיד בגוניג) כל אחד מהם עומד מפני השני⁵⁹ הגה וואס הבן רוצה למחול על כבודו לשמש אביו הרשות זידו דהא הרב שמחל על כבודו מחול ודוקא זכנעא או אפי' צפרהסיא ודק בעירו שהכל יודעים שהוא אביו אבל אם הבן גדול בתורה ואין אביו דק בעירו איכא למיחש לציון התורה אם יתבזה הבן לפני האב ויש להם להרחיק זה מזה שלא יקל משום אחד כבודו לפני חזירו וכן עשה מוהר"ס עם אביו(יג):

(כג) מפני אביו - סומא צריך לעמוד בפניו אביו אמו ורבו מובהק, אבל אל מפני רבו (פ"ת), וכן אפילו אבא סומא (רע"ק).

(כד) האב תלמיד בנו - אז הבן צריך לעמוד בפני האב ולא הפוך (ש"ך).

(כה) מוהר"ם - מיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו לא רצה שאביו יבא אליו (ט"ז).

(כו) חייב כיבוד אב ואם אפי' נטלו כים של זהובים שלו⁶⁰ והשליכו בפניו לים לא יבלימם ולא יצער בפניהם ולא יבעוס כנגדם אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק: הגה ויש אומרים⁶¹ דאם רוצה לזרוק מעות של בן לים דיכול למונעו דהא אינו חייב לכבדו רק משל אב אבל לא משל בן. ק"ו ואין חילוק בין לכבדו או לזכרו⁶². ק"ו ודוקא קודם שזרקו דאפשר דממנע ולא עזיד אבל אם כבר זרקוהו אסור לאכלומיה אבל יוכל לתבועו לדינא. ודוקא אם רוצה לזרוק כיסו לים דאית זיה חסרון כים, אבל אם רוצה להעביר ממנו ריוח בעלמא אסור

⁵⁷ המחבר ספר וכותב שמו בתוכו מן הראוי לכתוב שהוא בן פלוני שבזה מראה שהוא חושש בכבדו אביו (חוט שני אות י). וכן נראה טעם מנהג להזכיר שמות הסבות בהזמנה לשמחה.

⁵⁸ וה"ה אמו? כן הוא פשוט הגמ' לא ע"ב, ועי' בפ"ת אות ו' פשוט שכן, ועי"ש שמדמה לרבו מובהק בנוגע לספק הבא.

עי' רמד סעיף ב' שזה דווקא תוך ד' אמות, ועי"ש סעיף יג שיראה מרחוק (באב"ד), וצ"ע לגבי אביו. ועי' רמב טז שהרמ"א מביא שאין לעמוד רק שחרית, וערבית, בביתו, ובפרהסיא כל פעם, ושם זה מלא עיניו, וצ"ע אם זה נוגע לאביו, ואמו. ועי' ערוה"ש אות כד שכן הדבר באביו ואמו.

⁵⁹ וה"ה לאמא עי' ר"ן יד ע"ב ד"ה גרסי'.

⁶⁰ של הבן. ועי' ר"ן יג ע"א ד"ה לא דכי אמרינן דוקא משל אב הני מילי לכבדו אבל כדי שלא לצער י'ש לו לאבד כל ממון שבעולם [אולי זה בכלל מקלה אביו ואימו עי' לקמן רמא ו]. ועי' מהר"ק שמחלק בין כיבוד למורא (כך מובא בד"מ), וז"ל אע"ג דאין הבן רשאי להכלים אביו ולצערו בשביל ממנו מכל מקום אין חייב הוא להפסיד ממנו בשביל כבוד אביו [ולענ"ד זה לא מורא אלא מקלה וקשה על הד"מ].

⁶¹ עי' הערה הקודמת.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

ככל ענין⁶². ק"ב צן שיש לו דין עם אביו והאב הוא תובע הבן לריב הבן לילך אחר אביו אע"פ שהבן הוא נתבע ודך בעיר אחרת, קזהו כבוד אביו. אבל האב חייב לשלם לבן הולאות לאינו חייב לכבדו משל בן⁶³ כמו שנתבאר:

(ט) ק"ג חייב לכבדו אפי' אחר מותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו⁶⁴ אומר כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו אם הוא תוך שנים עשר חדש(טו) ואם הוא לאחר שנים עשר חדש אומר זכרונו לברכה(טז): הגה ק"ד ואין חילוק⁶⁵ בין אם לאב בכל זה, ק"ה יש אומרים לאם כותב תוך שנים עשר חודש דבר ומזכיר אביו א"ל לכתוב הריני כפרת משכבו אלא זכרונו לברכה להא כתיבתו מתקיימת לאחר שנים עשר חודש, ק"ו יש מחמירין אפי' בכתיבה, וכן נוהגין:

(י) אם הוא תוך - אבל לא אומרים ז"ל עד אחר י"ב חדש (ט"ז), וי"א שגם תוך י"ב חודש יכול לומר ז"ל רק דלאחר י"ב חודש לא יאמר הכ"מ משום דמשפט רשעים בגהנם רק י"ב חדש (ש"ך).

(י"א) זכרונו לברכה - לשון הגמ' זכרונו לברכה לחיי עולם הבא⁶⁶ (ט"ז).

(י"ב) ק"ז מי שנטרפה דעת אביו או אמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהם ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתנו ביותר ילך לו ויניחם ויצוה לאחרים לנהגם כראוי⁶⁷:

(י"ג) ק"ח ראה אביו שעבר על דברי תורה⁶⁸ לא יאמר לו עברת על דברי תורה אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו והוא יבין בעצמו ולא יתבייש ואם היה אומר שמועה בטעות לא יאמר לו לא תתני הכי.

(י"ד) ק"ט אמר לו אביו השקני מים ויש לפניו לעשות מצוה עוברת כגון קבורת מת או לוויה אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים יעסוק בכבוד אביו (ק"י) אם התחיל צמאיה תחלה יגמור להעוסק צמאיה פטור מן המלאכה ואם אין שם אחרים לעשות יעסוק במצוה ויניח כבוד אביו⁶⁹ (ק"יא) מיהו אם אין זמן המלאכה עוברת יעסוק בכבוד אביו ולא יעשה המלאכה.

(י"ה) ק"כ תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם(י"ז):

(י"ו) תלמוד תורה גדול - אבל אם הוא בעיר צריך לשרת אביו ולחזור לתורתו (פ"ת).

(י"ז) ק"כ אביו אומר לו השקני מים ואמו אומרת השקני מים מניח אמו ועוסק בכבוד אביו(י"ח), ואם היא מגורשת מאביו שניהם שוים ולא יזוה מהם שירצה יקדים:

⁶² עי' חיי אדם אות יא בשם ספר חסידים שאם האבא רוצה בצער זו מותר.

⁶³ עי' ערוה"ש שחולק על זה. אמנם עי' בלשון המהר"ק שטוען שאם האמא היתה צריכה ללכת לדין אצל אחר, היה הבן חייב לטרוח עבורה, כ"ש כאן שהאמא תובעת את הבן. אמנם עיקר הלשון מאד קשה, וז"ל: אם תצטרך להוציא יותר בבואך פה ממה שהייתה מוציא בב"ד אחרי המותר הזה יהיה עליה לפרוע, ואם כי באולי לא היה הדין נותן כן מ"מ כדי שלא יהיה לך שום פתחון פה לחלוק אמרתי כן וכו'.

⁶⁴ משמע שאין ענין להגיד ז"ל חוץ מהזכרת שמועות דברי תורה, ועי' בד"מ גם שמועות אחרות, אבל סתם להזכירו בז"ל אין ענין.

⁶⁵ בענין הריני כפרת משכבו.

⁶⁶ אמנם בראשונים וכן באבות דר"נ ובירושלמי מוזכר על אנשים ז"ל ולא זללה"ה, ועי' ערוה"ש שהלשון זללה"ה לאו דווקא. ועי' לשון המדרש: בראשית רבה (פרשה מט פסקה א) כל מי שהוא מזכיר את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה מה טעמיה זכר צדיק לברכה וכל מי שהוא מזכיר את הרשע ואינו מקללו עובר בעשה מה טעמיה ושם רשעים ירקב.

⁶⁷ היינו כאש ריצטרך לקשרם בזיקים ובחבלים והבין אין ביכולתו לעשות בעצמו כן לכן מצוה לאחרים והוא ילך לו (ערוה"ש). ועי' חי אדם ז"ל: כדי שלא יבואו לידי בזיון.

⁶⁸ עי' ערוה"ש אות לג, שאין חיוב כיבוד אב"א בהורה רשע.

⁶⁹ שהוא ואביו חייבן במצוה (ב"י), ועי' ערוה"ש לה שהוא ואביו חייבין כבוד ה', והוא נכלל בכל מקום שאביו אומר לו לעבור על דברי תורה.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

- (יח) מניח אמו - שגם אימו חייב בכבוד אביו (ש"ך)⁷⁰, מניח אמו - אמנם במלאכה שאין האשה חייבת לעשות לבעלה יש להסתפק (פ"ת).
(טו) אמר לו אביו לעבור על דברי תורה בין מצוה עשה בין מצות לא תעשה קפ"אפילו מצוה של דבריהם לא ישמע לו(יט):
(יט) לא ישמע לו - אמר אביו לא לאמר קדיש על אמו אסור לשמוע לו מפני שאביו עובר על ואהבת לרעך כמוך, אבל דבר התלוי במנהג ישמע לו⁷¹ (פ"ת).
(טז) האב שצוה את בנו שלא ידבר עם פלוני ושלא ימחול לו עד זמן קצוב והבן היה רוצה להתפייס מיד לולי צוואת אביו אין לו לחוש לצוואתו(כ):
(ז) אין לו לחוש - שאסור לשנוא לשום יהודי אם לא שראהו עובר עבירה נמצא שהאב מצוה אותו לעבור על דברי תורה (ט"ז).
(יז) אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ובמורא של אב ואם, אלא שהאשה אין בידה לעשות(כא), שהיא משועבדת לבעלה לפיכך היא פטורה בכבוד⁷² אב ואם בעודה נשואה ואם נתגרשה או נתאלמנה חייבת:
(כא) אין בידה לעשות - אמנם אם אין בעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש (ש"ך).
(יח) ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו אפילו הי' אביו רשע ובעל עברות מכבודו ומתירא ממנו: הגה קפ"אוי"א לחינו מחוייב לכבד לחזו קטע אל"כ עשה תקוצה(כז)⁷³:
(כב) דאינו מחויב - מיהו לצערו אסור כדלקמן סימן רמא סעיף ד' וה' (ש"ך), היינו בשינה בו, אבל פעם אחת אינו בגדר אינו עושה מעשה עמך (פ"ת)⁷⁴.
(יט) אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם שלא יביאם לידי מכשול אלא ימחול ויעלים עיניו מהם⁷⁵ שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול(כג)⁷⁵:
(כג) כבודו מחול - היינו שאין לו עונש אבל יש לו מצוה אם מכבדו (רע"א ופ"ת).
(כד) המכה לבנו גדול היו מנדין אותו שהרי עובר על לפני עור לא תתן מכשול (ולא מקרי גדול לדבר זה רק אחר כ"ז שנה או כ"ד שנה(כד)):
(כד) כ"ב או כ"ד - י"א עד כ"ב וי"א עד כ"ד (ש"ך), וי"א שאסור מכ"ב ולא מנדין עד כ"ד, אמנם הנשוי בכל מקום אסור (פ"ת)⁷⁶. המכה בנו קטן יורת מדאי היו מנדין אותו (רע"א).
(כא) חייב אדם לכבד אשת אביו אף ע"פ שאינה אמו כל זמן שאביו קיים וחייב לכבד בעל עמו כל זמן שאמו קיימת אבל לאחר מיתה אינו חייב בכבודם ומכל מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה:
(כב) חייב אדם בכבוד אחיו הגדול(כה)⁷⁷ בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו (ואפי' הקטן הוא ת"ח וגדול בתורה יותר מן הגדול) (כן משמע לו מתשובת הרא"ש שצסעיף שח"ז וסמ"ג וללא כיס חולקין בזה):

⁷⁰ צ"ע אם אמו צווה והתחיל ואז אבא צווה.

⁷¹ עי' לקמן הערה 80. ועי' לקמן סי' שע"ו ס"ד שהרבה דברים שאשכנזים עושים לע"ג הם מנהג.

⁷² אבל לא מורא, וצ"ע לגבי קימה.

⁷³ או אם הוא תינוק שנשבה (חוט שני).

⁷⁴ עי' לקמן סי' ש"מ ס"ה: העומד בשעת יציאת נשמה של איש או אשה מישראל חייב לקרוע. ואפילו אם לפעמים עשה עבירה לתיאבון או שמניח לעשות מצוה בשביל טורח. הגה, ⁷⁴ אבל רגיל לעשות עבירה, אין מתאבלין עליו. ועי' ב"י משום שמאחר שעושה הרבה נחשב כפורש מדרכי ציבור. ועי' אבל פ"ב מ"י: כל הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין עמו בכל דבר אחיהם וקרוביהן לובשין לבנים ומתעטפין לבנים ואוכלין ושותין ושמחים שנאבד שונאו של מקום שנא' (תהלים קלט) הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט (מפני מה ש) תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי.

⁷⁵ עי' לעיל הערה 49.

⁷⁶ ועי' ריטב"א במ"ק שהכל לפי טבעו ואפילו מבר מצוה אסור.

⁷⁷ עי' שו"ת רע"א א סח שזה רק כל זמן שאביו חי.

מאיר הרעה על כיבוד אב ואם

(כ) אחיו הגדול - משום כבוד אביו, ואמו, ולכן אם לא קיימים י"ל שאין מצוה (פ"ת). אבל אחות הגדול אין חיוב (פ"ת⁷⁸).

(כג) אח גדול שחירף וביזה לאחיו שהוא ת"ח וקטן ממנו בשנים ונידה הקטן לגדול יפה עשה שנדרוהו דכיון שאינו נושא פנים לתורה אינו עושה מעשה עמך ואינו חייב לכבדו:

(כד) חייב אדם לכבד חמיו(כו)⁷⁹: הגה קצ"ח לחן אלס חייב ככבוד לזני אביו, קצ"ח וז"ל נ"ל ללל לחייב ככבוד לזני יותר מכבוד לזני אביו(כז):

(כח) חמיו - כמו שראינו שדוד קרא לשאול אבי, וה"ה חמותו (ט"ז), כמו שאר זקנים חשובים (ש"ך).

(כט) יותר מכבוד אבי אביו - אם מת בנו וקים בן בנו, כייפין לנכד כמו שיכול כדלעיל סעיף ה' (ש"ך). אמנם אם אין שניהם לפניך אלא רק אבי אביו, אז חייב בכבוד אבי אביו כמו שחייב לאביו (רע"א).

(כה) אם האב רוצה לשרת את הבן מותר לקבל ממנו אלא אם האב בן תורה תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב(כה) ששם ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מ' עלילים אינו צריך לשמוע לאביו בזה(כט): הגה קצ"ח כן חס האב מוחה בן שישא חיוז חסא שיחפז צה הבן ח"ל לשמוע אל האב⁸⁰:

(כז) בוטח שיראה - אפילו ספק (פ"ת).

(כט) אינו צריך - וה"ה במקום תפילה, איפה שהבן יחשוב שיתפלל ביותר כוונה (פ"ת), אבל אם אמו אמרה בצוואתה שלא ישכיר ביתו לשום אדם, אסור לו אפילו לצורך ת"ת וכו' (פ"ת⁸¹).

סימן רמא - דיני מכה ומקלל אביו ואמו

עי' רמב"ם ממרים ה טו שזה מדברי סופרים.
⁷⁸ עי' שבות יעקב ח"א עו שזה דווקא הבכור (עי' פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרשת יתרו פרק כ ז"ל: ואת לרבות אחיך הבכור, וכן רמב"ן בראשית לב ה, וכן זהר ח"ג פג ע"א) (וכן הוא בערוה"ש אות מג שזה אח הראשון), ומשמע מדבריו דווקא מי שיש לו פי שנים בירושה וצ"ע. וז"ל: כי הוא הבכור על כן מחויבים אחיהם לכבד את אחיו הגדול כי לו משפט הירושה כבוד וגדולה של אביו. ועי' ברכי יוסף סק"ז שזה כל אח יותר גדול ואפילו אחות.

ועי' בית מאיר שאין שום חיוב מורא.

⁷⁹ עי' גר"א שמביא את המדרש:

(5) ילקוט שמעוני שמות - פרק יח - המשך רמז רסח

מהן. וישתחו וישק לו איני יודע מי השתחוה למי או מי נשק למי כשהוא אומר וישאלו איש לרעהו לשלום מי קרוי איש הוי אומר זה משה שנאמר והאיש משה ענו מאד הוי לא השתחוה ולא נשק אלא משה לחמיו מכאן אמרו שיהא אדם נוהג בכבוד חמיו. ויבואו ⁸⁰ עיי"ש בדבריו שיש בזה צער לגופו של בן (וכ"ש אם לא חייב ממון הבן - עי' סעיף ה' וגר"א כאן סקל"ו), ועוד יש בזה נדנדוד עבירה שלא לישא מי שהוא רוצה, וסרך לא תשנא. ועי' גר"א שמביא דברי התוס' קידושין לב ע"א ד"ה ר"י וז"ל: באבידתו כיון שאין האב נהנה באבידה עצמה, אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו. ועיי"ש בליקוט שמביא תוס' יבמות ו ע"א ד"ה שכן, ז"ל: ונראה לר"י וכן פירש רבינו חננאל דבלאו דמחמר מוקי לה ומהכא לא נילף בעלמא דלא לידחי לאו גרידא דמה לכיבוד שכן הכשר מצוה כשמחמר ומטמא ומניח מלהחזיר אבדה כדי להביא גוזלות לאביו בשעת דחיית הלאו אין מאכילו ומלבישו. ועיי"ש עוד שמביא מרשב"א ורמב"ן שאין עיקר כיבוד אלא במה ש"ל הנאה, אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום אין זה כבוד שנצטוו עליה, וכבוד כזה אין בו עשה של תורה שידחה אפילו לאו גרידא, ע"כ, וז"ל הגר"א וע"ש ברשב"א שמשמע מדבריו שדוקא לדחות לאו [אבל קיום עשה יש בו, עי' ברכ"ש יבמות סי' ג אות ב]. ועי' חוט שני סי' רמ סק"ב אות א' (בדעת הברכ"ש) שמי שמבטל את זה לא ביטל מצוה כלל, אמנם מהחז"א רואים שאכן כן ביטל מצות עשה.

עי' ערוה"ש אות מה שזה כמו כל מצוה אפשר לעשות נגד רצון אביו.

⁸¹ עי' שו"ת רע"א ח"א תשובה סח שיש סותר את דבריו אפילו לאחר מיתה בצוואתה.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(א) ⁸²המקלל אביו או אמו⁸² אפילו לאחר מיתתן חייב סקילה אם הוא בעדים והתראה אחד האיש ואחד האשה שקללו במה דברים אמורים שקללום בשם מהשמות המיוחדים אבל קללם בכינוי(א) אינו חייב אלא בלאו כמו המקלל אחד מישראל: הגה וכן המכה אביו או אמו בחייהם ⁸³כיון איש בין אשה חייבים חנק ⁸⁴דוקא אם עשו זהם חבורה אינו אלא בלאו כמו מי שמכה אחד מישראל:

(א) כינוי - כגון שד"י צבאו"ת חנוך ורחום (ש"ך)⁸³.

(ב) ⁸⁵הכהו על אוננו וחרשו חייב מיתה שא"א שיעשה חרש בלא חבורה דטפת דם יוצא מבפנים באוזן ועל זה נתחרש:

(ג) ⁸⁶היה קוץ תחוב לאביו לא יוציאנו שמא יבא לעשות בו חבורה וכן אם הוא מקיז דם או רופא לא יקיי דם לאביו ולא יתחוך לו אבר אף על פי שמכוין לרפואה: הגה דל"א נזקק שם אחר לעשות אצל אס אין שם אחר לעשות והוא מלמעלה הכי הוא מקיז וחוטף לו כפי מה שירשקו⁸⁴ לעשות⁸⁵:

(ד) ⁸⁷היו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עבירה אפי' נגמר דינם להריגה ויוצאים ליהרג אסור לו להכותם ולקללם ואם הכה אותם או קללם פטור ואם עשו תשובה ה"ז חייב ונהרג עליהם אע"פ שיוצאים ליהרג:

(ה) עבר אביו או אמו עבירה שלוקים עליה והיה הבן שליח לדיינים לא יכה אותם וכן אם נתחייבו נידוי לא יהא שליח לנדותם ולא ירדוף ולא יכה אותם בשליחות בית דין אע"פ שראויים לכך ולא עשו תשובה:

(ו) כל המבזה אביו ואמו אפי' בדברים אפי' ברמיזה הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה שנאמר ארור מקלה אביו ואמו ויש לבית דין להכות על זה מכת מרדות ולענוש כפי מה שראוי⁸⁶: הגה מי שנתחייב סבועה(ז) לזנו צנית דין אינו מסזיעו סבועה ק"ס זה אלה שהרי זה צא לקלל אביו אלא מסזיעו סבועה שאין זה אלה:

(ז) מי שנתחייב סבועה - אלא יקנה תביעתו לאחר שהוא יתבע את אביו (ט"ז).

(ז) ⁸⁷שתוקי (פירוש שתוק לקראו את אביו בשם כמו שאמרו בפ' י' יוחסין איזהו שתוקי כל שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו) חייב על הכאת וקללת אמו ואינו חייב על אביו אע"פ שנבדקה אמו ואמרה בן פלוני הוא אינו נענש על פיה:

(ח) ⁸⁸בנו מהשפחה או מהכותית אינו חייב לא על אביו ולא על אמו ⁸⁹וכן מי שהיתה הורתו שלא בקדושה אף על פי שלידתו בקדושה:

(ט) ⁹⁰גם אסור לקלל אביו העובד כוכבים ולהכותו ולא יבזהו שלא יאמרו(ג) באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה אבל עבד שנשתחרר אין לו יהוס והרי הוא כמי שאינו אביו לכל דבר:

⁸² אבל אבי אביו וכו' אינו שונה משאר ישראל (תורה לשמה סי' רסה).

⁸³ צ"ע גדול שהרי שם שד"י וצבאו"ת הם שמות הנמחקים, ועי' שם ברע"א ופ"ת לגבי שמות בלשון לע"ז אם הוה כינוי או לא.

⁸⁴ צ"ע אם זה בגלל מחילה.

עי' שו"ת בן ימין סימן ל, ז"ל, אלא ודאי דכל שהוא צורך רפואה מותר לעשות לו חבורה אלא דיש לחוש שמא יוסיף על החבורה במה שאינו צריך לרפואה והוא הטעם שנתן ג"כ על הקוץ כיעו"ש.

ועי' שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' עט אות ב' שאם המחט בתוך הוריד, (כמו שמצוי בזה"ז) אז הבן יכול לכתחילה להוצי אדם שאין חשש שמא יטעה וצ"ע.

⁸⁵ עי' ערוה"ש אות ו', וכן אם הוא עשוה בטוב יורת מאחר ואביו חפץ בו יכול לעשות.

⁸⁶ לא ברור לי אם יש התיר של צער או כדומה על זה כמו שכתוב בס' רמא סעיף כה.

ועי' אג"מ ח"ב סי' קל, איכא בזה תרתי שהוא בזיון להאם כשבתה לא תבוא אליה לבקרה בעת חוליה, וגם צער גדול שהוא כעין הכאה וקללה, שלא רק שמותרת אלא שמחוייבת לעשות רצון אמה.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

(א) שלא יאמרו - היינו בנימוסיהם (רע"א 87).

-
- א נדרים דף כ ע"א.
ב נדרים דף כב ע"א.
ג נדרים דף עז ע"ב.
ד ירושלים נדרים פ"א מ"א.
ה נדרים כב ע"א.
ו סמ"ג ל"ת רמב
ז רא"ש נדרים פ"א סי' ח.
ח תוס' חולקין ב ע"ב ד"ה אבל.
ט רא"ש שם.
י נדרים יג ע"א.
יא רא"ש נדרים פב, סי' א.
יב רא"ש שם.
יג מרדכי שבועות תשפח.
יד נזיר כ ע"ב, רמב"ם נדרים פ"ג ה"ג וה"ד.
טו שו"ת הרשב"א ח"ה סי' רנה.
טז נדרים יג ע"ב ויד ע"א.
יז רא"ש נדרים פ"ב סי' א'.
יח שו"ת הרשב"א ח"ג שיד.
יט ר"ן נדרים יב ע"א ד"ה והוא שנדר.
כ ב"י.
כא שו"ת הרשב"א ח"ג שיד.
כב נדרים ב ע"א וד ע"ב.
כג נדרים ה ע"א.
כד נדרים ב ע"א, ז ע"א.
כה נדרים ט ע"א.
כו רא"ש נדרים פ"א סי' ב.
כז נדרים ב ע"א י ע"א.
כח נדרים יח ע"ב, וכפירוש הב' ברא"ש סי' י.
כט רמב"ם נדרים פ"ב ה"א.
ל נדרים כ ע"א.
לא שו"ת הרשב"א ח"ה רנח.
לב שו"ת הריב"ש ח"א סימן לו.
לג תשב"ץ ח"א קנה.
לד שבועות כט ע"ב.
לה רמב"ם נדרים פב, ה"א.
לו שבועות כו ע"ב.
לז רא"ש שבועות פ"ג סי' יד.
לח מרדכי שבועות סי' תשנה.
לט רמב"ם שבועות פ"ב הט"ו.

87 עי' אג"מ ח"ב סי' קל, כיון שבנימוסיהן איכא לכבד אב ואם שייך נמי לחשש דיאמרו באנו מקדושה חמורה לקלה, והוא כעין טעם חלול השם שיאמרו שהתורה התירה דברים שאף דעת בנ"א היא שאסור, אבל הגרמ"פ חולק וסובר שהכל בנוי על כפוי טוב.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

- מ שו"ת הרא"ש כלל ח' סי' יא.
מא רשב"א שו"ת ח"ג שלא.
מב רמב"ם שבועות פ,ב הי"ז.
מג נדרים כג ע,א.
מד שם ע"ב.
מה ויש שמורה ברמב"ם נדרים פ"ב ה"ד.
מו ר"ן נדרים כג ע"ב ד"ה ולענין ותוס' שם ד"ה ואת.
מז נדרים יד ע"א.
מח נדרים יד ע"ב.
מט נדרים ח ע"א, ורא"ש שם .
נ נדרים יד ע"ב.
נא נדרים טו ע"א.
נב שו"ת הריב"א ח"א סימן מ'.
נג נדרים טז ע"א.
נד מרדכי שבועות תשנ"ו.
נה רא"ש נדרים יד ע"ב ור"ן שם.
נו כל בו פח.
נז שו"ת הרשב"א ח"ד סי' קט ד"ה ולענין.
נח רש"י נזיר ב ע"א ?.
נט נדרים נז ע"א, ור"ן שם דלא כרא"ש.
ס ר"ן שם, ועי' רמב"ם נדרים פ"ה הי"ד.
סא נדרים נז ע"א.
סב נדרים מז ע"א.
סג ריב"ש שנו.
סד ירושלמי נדרים פ"ה ה"ג הובא ברא"ש פ"ה סוף סי' ב, ור"ן נדרים מז ע"א ד"ה קונם לבית.
סה נדרים שם.
סו מח' רא"ש ור"ן שם, ורמב"ם פ"ה ה"ד.
סז נדרים מז ע"א.
סח נדרים לד ע"ב, ורמב"ם נדרים פ"ה ה"ד ה"ה.
סט נדרים מט ע"א, רמב"ם נדרים פ"ט הי"א.
ע שם.
עא שם נא ע"ב.
עב נדרים נד ע"א.
עג ר' ירוחים נ"ד ח"ד דף קי ע"ד בשם הירושלמי נדרים פ"ז ה"א.
עד שם.
עה ירושלים שם.
עו חולין קד ע"א ורא"ש שם אות ב'.
עז נדרים נב ע"ב.
עח נדרים נג ע"ב.
עט נדרים נא ע"ב.
פ שם נב ע,ב.
פא נדרים נא ע"ב.
פב שם נג ע"א.
פג ר"ן שם.
פד שם במשנה.
פה נדרים נג ע"א.
פו ירושלמי פ"ו ה"ד רא"ש שנדרים פ"ו סי' ג.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

- פז תוספתא נדרים פ"ד ה"א, ורא"ש פ"ז סי' ב.
פח נדרים נג ע"א.
פט נדרים נה ע"א.
צ ירולשמי חלה פ"א ה"ב רא"ש נדרים פ"ז סי' ג.
צא עירובין כו ע"ב.
צב נדרים נג ע"ב.
צג שם.
צד נדרים נה ע"ב.
צה שם ורא"ש שם.
צו נדרים סא ע"ב ורא"ש נדרים פ"ח סי' א.
צז בכורות נה ע"א.
צח ר"ה כח ע"א.
צט נדרים נה ע"ב.
ק נדרים נו ע"א.
קא נדרים נו ע"א.
קב שו"ת הרשב"א חדשות כת"י סי' קז הובא בב"י רכח.
קג מרדכי ב"מ שצה.
קד שו"ת המיוחסות לרמב"ן סי' רסז.
קה נדרים ל ע"א.
קי ר"ן שם דיבור הראשון.
קז ירולשים פ"ג ה"ו, וע"י נדרים פט ע"א.
קח נדרים ל ע"ב.
קט רא"ש שם.
קי תוספתא שם ד"ה לאפוקי.
קיא נדרים ל ע"ב.
קיב נדרים לא ע"א.
קיג שם.
קיד נדרים לא ע"ב.
קטו רא"ש נדרים (פ"ג סי' טז), רמב"ם נדרים פ"ט הכ"ג.
קטז רשב"א שו"ת ח,א סי' תרצט.
קיז רבינו ירוחם נ"ד סוף ח"ג קיא ע"א.
קיח שו"ת הרא"ש כלל ג' סי' ט.
קיט מהר"ל ליקוים פה ע"א אות ט.
קכ נדרים נה ע"ב, רמב"ם נדרים פ"ח ה"ח.
קכא שו"ת ריב"ש סי' קצה ד"ה ועוד שאף.
קכב רשב"ן (רשב"ש) סימן קע.
קכג ד"מ על פי הרשב"ש הנ"ל.
קכד נדרים סג ע"ב.
קכה רמב"ם נדרים פ"ח ה"י.
קכו נדרים מג ע"א.
קכז רמב"ם פ"ח ה"ב נגד הרא"ש שם.
קכח שו"ת ריב"ש סי' תכב.
קכט שו"ת המיוחסות לרמב"ן סימן רנ"ז.
קל ב"ק פ ע"א.
קלא שו"ת הרשב"א ח"ה סי' רכט.
קלב רא"ש שבועות פ"ג סי' כא.
קלג נדרים ס ע"א.
קלד שם ע"ב.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

- קלה ר"ן נדרים סא ע"ב ד"ה ומה שנהנו.
קלו שו"ת רהא"ש כלל יב סי' א.
קלו נדרים ס ע"ב.
קלה נדרים ס ע"ב.
קלט נדרים ס ע"ב.
קמ שם.
קמא ר"ה יב ע"ב.
קמב נדרים סג ע"א.
קמג ירושלמי פ"ח ה"ז.
קמד נדרים סג ע"א, וכרא"ש שם (סי' ב), ורמב"ם פ"י ה"ו.
קמה נדרים ס ע"א.
קמי קידושין ל ע"ב.
קמז חולין קי ע"ב.
קמח קידושין לא ע"ב. ורש"י ורמ"ה שם.
קמט ר' ירוחם נ"א ח"ד טו ע"ג.
קנ ב"י מכח רמב"ם ת"ת ה.ו.
קנא טור.
קנב רמב"ם ממרים ו ג.
קנג קידושין לא ע"א.
קנד רמב"ם ממרים ו ז.
קנה קידושין לא ע"ב.
קנו קידושין לא ע"א. ועי' ירושלמי פ"א פ"א ה"ז.
קנז שם.
קנח נדרים לח ע"ב.
קנט קידושין לא ע"ב.
קס ראשונים שם.
קסא ב"י בשם הראשונים הנ"ל.
קסב תשובות הגהות מיימונית ממרים סי' טו.
קסג ירושלמי קידושין א ז.
קסד קידושין לא ע"ב.
קסה קידושין לג ע"ב.
קסו רא"ש שם אות נז.
קסז דרכי משה.
קסח קידושין לב ע"א. רמב"ם ממרים ו ז.
קסט ר"י
קע תרומת הרשן מ.
קעא רמ"ה בטור.
קעב מהרי"ק נח.
קעג קידושין לא ע"ב.
קעד מהרי"ל תשובה כד.
קעה שליט גבורים יג ע"ב אות ב קידושין.
קעז נ"י.
קעז רמב"ם ממרים ו י, ועי' קידושין לא ע"ב.
קעח קידושין לב ע"א.
קעט קידושין שם.
קפ ר"ן שם יג ע"ב ד"ה אבא.
קפא ר' ירוחם נ"א ח"ד טו ע"ד.
קפב מגילה טז ע"ב.
קפג קידושין לא.
קפד ב"מ לב ע"א ויבמות ה ע"ב.

מאיר הדעה על כיבוד אב ואם

- קפ"ה רמב"ם ממרים פ"ו הי"ב.
- קפ"ו שו"ת הראש כלל טו אות ה.
- קפ"ז קידושין ל ע"ב.
- קפ"ח רמב"ם ממרים ו יא.
- קפ"ט הגהות מיימונית פ"ו אות ז
- קצ"ה רמב"ם ממרים ו ה.
- קצ"א קידושין לב ע"א.
- קצ"ב מו"ק יז ע"א.
- קצ"ג כתובות קג ע"א.
- קצ"ד שם.
- קצ"ה שו"ת הראש טו ו.
- קצ"ו מהרי"ק מד.
- קצ"ז ד"מ.
- קצ"ח מהרי"ק קסו
- קצ"ט סנהדרין נג ע"א.
- ר' שם סו ע"א.
- ר"א סנהדרין פד ע"ב.
- ר"ב שם פה ע"ב.
- ר"ג ב"ק פו ע"א.
- ר"ד ב"ק פד ע"ב.
- ר"ה סנהדרין פה.
- ר"ו רמב"ם ממרים ה ט.
- ר"ז יבמות כב ע"א.
- ר"ח רמב"ם ממרים ה ט.
- ר"ט יבמות ורמב"ם שם.